

Natuurlijk Doorgroeien

JAARVERSLAG 2021

STICHTING NATUURSTAD ROTTERDAM

Vooraf

Op het eerste gezicht kende 2021, het tweede jaar in de COVID-19-pandemie, ongeveer eenzelfde verloop als het eerste. In het hele land waren er vanuit de overheid strenge preventieve maatregelen, lockdowns en varianten van het virus die bij iedereen voor onzekerheid zorgden. Dit gaf het publiek minder mogelijkheden om de kinderboerderijen, tuinen en activiteiten van Natuurstad te bezoeken. Door ziekte, quarantaine en leerachterstanden hadden de Rotterdamse scholen minder gelegenheid om de natuurlessen van Natuurstad bij te wonen of mee toe doen aan het schooltuinieren. Voor de medewerkers van Natuurstad betekende het opnieuw een jaar vol onzekerheid, uitdagingen, werkdruk door verminderde bezetting en veel thuiswerken. Ook op de bedrijfsvoering trok COVID-19 opnieuw een flinke wissel: het verzuim ging omhoog, er werden extra kosten gemaakt, er was inkomstenderving en Natuurstad kon lokaal, regionaal en landelijk minder naar buiten treden.

Toch plukte Natuurstad in 2021 de vruchten van de ervaring die eerder met COVID-19 was opgedaan: er werd sneller en flexibeler gereageerd op nieuwe maatregelen van het kabinet, de preventie op de locaties was optimaal en de scholen kregen een gevarieerd aanbod aan digitale lessen en maatwerk. Het overwegend digitaal samenwerken werd een efficiënte norm en resultaten groeiden weer gestaag naar het niveau van voor de pandemie. Sterker nog: ondanks dit alles bleek Natuurstad in staat een aantal forse veranderingen en vernieuwingen door te voeren. De belangrijkste daarvan was de organisatieaanpassing 'Samen Doorgroeien,' met een nieuw functiehuis, minder afstand tussen het MT en de werkvloer, nieuwe leidinggevenden en een nieuwe manier van product- en gebiedsgericht werken. Ook werd enorme vooruitgang geboekt in het innovatieprogramma 'Groen en Gezond,' de doorontwikkeling en vernieuwing op de locaties, in educatie, op het gebied van recreatie, samenwerking met de wijk, het eigen verdienvermogen en de zichtbaarheid van Natuurstad. Met deze twee grote ontwikkelingen heeft Natuurstad flinke stappen gezet in het realiseren van haar Strategisch Plan 2020 - 2023.

De creativiteit en flexibiliteit van alle medewerkers van Natuurstad zorgden in 2021 bovendien voor mooie hoogtepunten: de opening van de natuurlijke speeltuin op De Wilgenhof, de introductie van de No Dig-methode op de tuinen, de implementatie van het nieuwe Dierenwelzijnsbeleid en de nominatie van het digitale lesaanbod van Natuurstad voor de Innovatieprijs 2021 van Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling (GDO). Ook startte met IVN de voorbereiding van een omvangrijk project voor Voedselbosjes op scholen, dat in 2022 wordt uitgerold, en werden enkele grote externe opdrachten binnengehaald. Intern is eveneens flink aan de weg getimmerd: er werden belangrijke en ook nieuwe vacatures ingevuld, het ziekteverzuim ging structureel omlaag, de financiële en administratieve organisatie werd geoptimaliseerd en er werden belangrijke stappen gezet op het gebied van Arbo en veiligheid.

Kortom: Natuurstad heeft een kerngezonde basis om in de wereld na COVID-19 haar maatschappelijke meerwaarde nog sterker uit te dragen en van Rotterdam een groenere, socialere en gezondere stad te maken. Een stad met inwoners - jong en oud - die bewuste en duurzame keuzes maken in hun leefpatroon en in hun omgeving. Want dat is de missie van Natuurstad, en de passie en de trots van alle medewerkers en vrijwilligers die hieraan elke dag, in weer en wind, op de kinderboerderijen, de tuinen en in de lescentra hun steentje bijdragen!

Louise Bergenhenegouwen
Directeur-bestuurder
Stichting Natuurstad Rotterdam
april 2022

Inhoudsopgave

Deel 1. Bestuursverslag	4
1. Een groen en gezond Rotterdam	5
2. Locaties	8
2.1 Kinderboerderijen	9
2.2 Tuinen	12
3. Leren	15
3.1 Natuurlessen	16
3.2 Schooltuinieren	19
3.3 Overige lessen	21
3.4 Pluspakket	22
4. Recreëren	23
5. Meedoen	27
6. Zichtbaarheid	34
7. Bedrijfsvoering	36
Deel 2. Verslag Raad van Toezicht	44
Deel 3. Verslag Ondernemingsraad	48
Deel 4. Jaarrekening	51
Deel 5. Overige gegevens	72

Deel 1

Bestuursverslag

1

Een groen en gezond Rotterdam

De missie van Natuurstad

Natuurstad stimuleert een duurzame en gezonde levensstijl door middel van laagdrempelige ontdekking en beleving met behulp van een aanbod van educatie, recreatie en participatie op het gebied van groen van, voor en door Rotterdammers.

Stichting Natuurstad Rotterdam is een organisatie met een schat aan ervaring en kennis. Daarmee levert Natuurstad een substantiële bijdrage aan de uitvoering van het gemeentelijke beleid voor natuur- en milieueducatie (NME) en aan andere maatschappelijke opgaven in de stad. Bovenstaande missie is daarvoor de leidraad, en de kern van het Strategisch Plan 2020 – 2023: ‘Een groen en gezond Rotterdam.’

Natuurstad stimuleert groen denken en handelen van Rotterdammers, en daarmee een gezonde en milieubewuste manier van leven – in een groene en sociale stad. Van oudsher bereikt Natuurstad op haar kinderboerderijen, tuinen en in haar lessen vooral jonge kinderen en tieners. Maar ook volwassenen, ouderen, eenzame mensen en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt maken gebruik van het aanbod en de mogelijkheden die deze locaties bieden. Daarbij is Natuurstad altijd op zoek naar de meerwaarde van samenwerking met andere maatschappelijke organisaties en bedrijven. Natuurstad werkt vanuit vijf programmalijnen: Locaties in het groen, Recreëren in het groen, Leren in het groen, Meedoen in het groen en Zichtbaarheid in het groen. Langs deze lijnen is dit jaarverslag dan ook opgebouwd.

Locaties in het groen

De unieke kracht van Natuurstad zit in de prachtige locaties, bij uitstek geschikt om Rotterdammers te betrekken bij het groen. Uitgaand van een belevenisvol, leerzaam en ontspannen verblijf investeert Natuurstad in duurzame verbindingen met de wijk. Zo versterkt Natuurstad de kracht van de locaties, die daarmee ook aantrekkelijker worden voor verschillende doelgroepen. Alle bezoekers krijgen handelingsperspectieven voor het maken van duurzame en gezonde keuzes.

Recreëren in het groen

Natuurstad werkt overal in de stad nauw samen met de buurt en organiseert samen met (wijk-) partners een breed aanbod aan activiteiten. Door het uitbreiden van speelmogelijkheden en horecafaciliteiten en door bezoekers actief te betrekken bij de dieren, planten en bomen weet Natuurstad een gevarieerder publiek aan zich te binden.

Leren in het groen

De relatie met scholen en andere doelgroepen maakt Natuurstad sterker door vraaggericht te werken. Leren over natuur is van groot belang voor een groene en gezonde toekomst. De educatieve activiteiten van Natuurstad, met natuurlessen op haar locaties en op scholen, worden goed gewaardeerd. Het lesaanbod wordt voortdurend vernieuwd en sluit aan bij actuele maatschappelijke vraagstukken.

Meedoen in het groen

Natuurstad bevordert een inclusieve samenleving via participatie van specifieke doelgroepen op haar locaties. Zo biedt Natuurstad alle Rotterdammers de kans op een van haar locaties actief te zijn in de natuur. Naast de vrijwilligers zijn er seniorentuinen en -activiteiten, groene en gezonde werk- en leerplekken voor stagiaires, maar ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Zichtbaar in het groen

Zichtbaar zijn in de wijk, in de stad en op regionaal en landelijk niveau is een belangrijke voorwaarde voor succes en hieraan besteedt Natuurstad veel aandacht. Zo weten inwoners van Rotterdam de locaties te vinden en blijft Natuurstad een belangrijke partner voor Rotterdamse, regionale en landelijke organisaties.

'Groen en gezond'

Met het innovatieprogramma 'Groen en Gezond' realiseert en borgt Natuurstad haar strategische doelstellingen. Verdeeld over de vijf programmalijnen werken collega's uit alle afdelingen van Natuurstad, maar ook experts uit andere organisaties, in vijftien projectgroepen aan vernieuwende en toekomstbestendige natuur- en milieueducatie. Hieronder volgen enkele resultaten uit 2021.

De programmering van gratis activiteiten op de kinderboerderijen en tuinen is onderling en op de wijken afgestemd; ook is er een reeks betaalde activiteiten ontwikkeld. Er zijn toolboxes gemaakt voor het in kaart brengen van de vraag in de wijk, voor het samen met organisaties in de buurt ontwikkelen van (gesubsidieerde) activiteiten en voor een effectieve communicatie hierover. Daarnaast is gestart met de analyse en (digitale) doorontwikkeling van het educatieve aanbod, zodat de natuurlessen van Natuurstad nog beter aansluiten op de wensen en behoeften van de scholen en hun leerlingen.

Op De Kraal en De Enk gaan pilots van start met nieuwe educatieve bebording en de opening van de natuurlijke speeltuin op De Wilgenhof inspireert tot uitbreiding naar andere locaties. Er is een handboek in gebruik genomen met richtlijnen

voor de inrichting en uitstraling van de locaties, waardoor ze - met behoud van de eigen identiteit - allemaal een Natuurstad-uitstraling krijgen.

In 2021 zijn businesscases ontwikkeld voor horeca, dagbesteding, vrijwilligers en buitenschoolse opvang (BSO). Natuurstad onderhandelt met diverse zorgaanbieders voor dagbesteding, er loopt een pilot voor BSO en de nieuw aangestelde vrijwilligers- en stagecoördinator werkt aan uitbreiding van het aantal vrijwilligers en het aantal stageplekken. Ten slotte wordt de business case in 2022 geïmplementeerd.

'Samen Doorgroeien'

Voor een optimale maatschappelijke impact is het van groot belang te blijven investeren in de organisatie van Natuurstad zelf: in ontwikkeling van het personeel, het verhogen van het werkplezier, het terugdringen van het ziekteverzuim, een gezonde financiële huishouding en een sterke relatie met de gemeente. Om de strategie optimaal te realiseren, is in 2021 de organisatieaanpassing 'Samen Doorgroeien' doorgevoerd, met een nieuw functieboek met duidelijke functiebeschrijvingen, waarin ook competenties en opleidingsvereisten opgenomen zijn. Tevens heeft waar noodzakelijk herwaardering van functies plaatsgevonden. De belangrijkste doelstellingen hierbij waren om Natuurstad zo in te richten dat zowel productgericht als gebiedsgericht kan worden gewerkt, en ook om het nieuwe product Participatie effectief te positioneren - naast de Locaties, Recreatie en Educatie. De aanpassing heeft intern geleid tot een heldere organisatiestructuur, formatie-uitbreiding om waar nodig de werkdruk te verlichten, duidelijke functiebeschrijvingen voor alle medewerkers en een kleinere afstand tussen het MT en de medewerkers op de locaties.

2

Locaties

De acht kinderboerderijen en veertien tuinen van Natuurstad zijn makkelijk en gratis toegankelijk voor iedereen. Het zijn leerzame oases om te ontspannen, te ontmoeten en te leren; ze bieden een prachtige groene afwisseling

in de drukke, stenige stad. Ideale plekken om Rotterdammers te betrekken bij en te laten genieten van de natuur. In 2021 mochten de locaties van Natuurstad 540.689 bezoekers ontvangen.

Locaties Natuurstad Rotterdam

Gebiedsindeling vanaf december 2021

2.1 Kinderboerderijen

Het tweede jaar in de pandemie

De acht kinderboerderijen van Natuurstad zijn onder normale omstandigheden dagelijks van 8:30 tot 16:30 uur, 363 dagen per jaar geopend voor publiek. Maar net als in 2020 moesten de kinderboerderijen vanwege de lockdown de hekken sluiten: in 2021 was dat tussen 1 januari en 19 mei. De kinderboerderijen zijn in 2021 door de COVID-19-maatregelen 228 dagen en in totaal 20.160 uur open geweest; het aantal openingsuren nam

hierdoor met 13% af. Door bezoekersbeperkende maatregelen mocht Natuurstad minder bezoekers ontvangen dan gewoonlijk. Vanaf 20 mei konden zij drukte mijden door vooraf de digitale Natuurstad Druktemeter te raadplegen.

Bezoekers

Ondanks de beperkende maatregelen kijkt Natuurstad terug op een creatief en geslaagd jaar. In totaal hadden 423.284 bezoekers op de kinderboerderijen een leuke en leerzame dag (27% minder dan in 2019, voor de pandemie).

Op social media deelden bezoekers mooie verhalen, waardoor de betrokkenheid bij digitale volgers van Natuurstad groeide. Natuurstad streeft naar optimale toegankelijkheid van haar accommodaties en terreinen voor minder validen, die zo bijvoorbeeld vanuit een rolstoel kunnen tuinieren. Maar ook in 2021 was vanwege de COVID-19-maatregelen een objectieve nulmeting van de bezoekersaantallen met nieuwe bezoekerstellers en monitorsoftware onmogelijk.

Bezetting

Tijdens openingsuren zijn op elke kinderboerderij minimaal een gecertificeerde medewerker en een collega aanwezig, die bezoekers graag te woord staan met uitleg en advies. Op elke kinderboerderij werken ook vrijwilligers, die helpen met alle voorkomende werkzaamheden. Tijdens de lockdowns is met een minimale bezetting en een speciaal ontwikkeld coronarooster gewerkt. Dit om het verzorgen van de dieren en het nodige onderhoud te garanderen, het aantal reisbewegingen zoveel mogelijk te beperken en om (onderling) besmettingsgevaar voor dierverzorgers te minimaliseren.

Dierenwelzijn

In 2021 is het Dierenwelzijnsbeleid van Natuurstad ontwikkeld en vastgesteld en werd gestart met de acties die daaruit voortvloeien, zoals aanpassing van de dierenverblijven. Ook was in 2021 het hieruit voortvloeiende fokbeleid op hoofdlijnen gereed. Alle kinderboerderijen dragen het keurmerk van de vereniging van Stads- en Kinderboerderijen Nederland (vSKBN). De Kraal, De Wilgenhof en De Kooi hebben bovendien het Keurmerk Zoönosen (CL, CAE en zwoegervrij bij geiten en schapen), wat van belang is bij melkproductie en zuivelverwerking. Natuurstad adviseert de gemeente bij het actualiseren van het dierenwelzijnsbeleid en voldoet uiteraard aan de geldende normen in de Nota Dierenwelzijn. Natuurstad levert ook een bijdrage aan de regionale calamiteitenplannen Dierziekten, Noodopvang en Verzorging.

In uitzonderlijke situaties leent Natuurstad dieren uit voor leer- en zorgdoeleinden. Dit gebeurt

altijd onder begeleiding van een gekwalificeerd dierverzorger. Natuurstad leent nooit dieren uit aan shows of evenementen en werkt niet mee aan shows met wilde dieren. Wel geeft Natuurstad Rotterdammers op haar locaties voorlichting over het houden van huisdieren.

Tot 6 juli en vanaf 3 november gold in verband met de vogelgriep in ons land op alle kinderboerderijen een afschermplicht voor pluimvee en watervogels, die daardoor minder zichtbaar waren voor bezoekers. In een pluimveeverblijf op De Molenwei werd ook vogelgriep geconstateerd, maar in goede samenwerking met Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) bleef dit beperkt en mocht de locatie openblijven.

Duurzaamheid

Op alle boerderijen en tuinen gaat Natuurstad zo duurzaam mogelijk te werk, zodat zij een voorbeeldrol vervult en Rotterdammers inspireert en stimuleert tot een milieubewuste levensstijl. Er zijn zonnepanelen, zonneboilers, insecten- en wormenhôtels, composthopen en regentonnen. Er worden overal duurzame onderhoudsmaterialen toegepast - van hekwerken tot de afwatering in een paardenbak. Mest en afval worden duurzaam gescheiden en afgevoerd; de vaak grijze ondergrond wordt vergroend.

Natuurstad deelt haar kennis over duurzame maatregelen graag met bezoekers, die daarmee ook thuis aan de slag kunnen. In een project dat is voorbereid met Rotterdams Weerwoord zien bezoekers van De Bokkesprong bijvoorbeeld wat zij zelf aan verduurzaming kunnen doen. Met Atelier GroenBlauw en Prins Tuinhuisjes heeft Natuurstad een duurzaam, natuur-inclusief schuurtje ontwikkeld: bergingen van onbehandeld hout, compleet met groen dak, vogelkasten, insectenhôtel en een egelschuilplaats. Begin 2021 werd het eerste 'Natuurstadschuurtje' geplaatst op educatieve tuin De Enk. Daarnaast werkt Natuurstad aan de ontwikkeling van een duurzaam pluimveeverblijf, dat bij succes op meerdere locaties kan worden gerealiseerd.

Brigitte Pepermans - Medewerker Kinderboerderijen

“Mijn collega’s hebben me er écht doorheen gesleept”

“Vorig jaar was ik voor het eerst ziek in mijn tweeëntwintigjarige loopbaan bij Natuurstad. Ik ben blij dat ik het kan navertellen, want het was heel heftig, kantje boord zelfs. Dat betekende ook dat ik niet naar De Molenwei kon - dat was verschrikkelijk voor me. Het is mijn lievelingsstekkje, ik werk er al jaren!”

Maar Brigitte is wel zo vaak als ze kon langs geweest. “Zo gauw ik weer kon lopen en autorijden ging ik, want ik wilde toch nog even van de dieren genieten. Bovendien werkte het therapeutisch voor me om bij ze te zijn.” Over haar collega’s in die moeilijke periode is ze vol lof: “Ze hebben me er écht doorheen gesleept. Ze waren heel lief en warm, ik heb ook enorm veel kaarten ontvangen. Het was hartverwarmend. En ook met mijn leidinggevende had ik fijn contact.” Inmiddels is Brigitte weer fulltime aan het werk en volledig in haar rol. “De lammertijd is de mooiste periode, die wil je delen met het publiek zodat iedereen daarvan kan genieten.”

2.2 Tuinen

Oases van rust

Natuurstad heeft veertien tuinen: educatieve tuinen, tuinen voor wijkbewoners, pluktuinen, een botanische tuin en zelfs een natuurhistorische tuin. Het zijn oases van rust in een drukke stad. Schoolklassen en tuinliefhebbers maken er volop gebruik van en kunnen er planten en voedsel (leren) verbouwen. Sommige locaties hebben een pluktuin, waar (buurt-)bewoners langskomen voor kruiden of bloemen. Ook ouderen komen er vaak en graag. Op de meeste locaties kunnen Rotterdammers een tuintje huren. Zij kunnen zo lekker actief en productief zijn, buiten in het groen. De tuinen worden ook bezocht en gebruikt als dagbesteding, bijvoorbeeld door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of jongeren met autisme. Waar nodig krijgen bezoekers hulp en advies van de tuinvrouwen en -mannen van Natuurstad. Er werken ook vele vrijwilligers, vooral op De Enk in Vreewijk en op de Botanische Tuin Kralingen.

Bezoekers en activiteiten

In 2021 kwamen er 117.406 mensen naar de tuinen; een toename van 57% ten opzichte van het jaar ervoor, toen de bezoekerstellingen op de tuinen begonnen. Gemiddeld is elke tuin dertig uur per week toegankelijk. Natuurstad onderzoekt of de openstelling verder kan worden uitgebreid. Zo waren De Molenwei en de Botanische Tuin tweewekelijks ook op zondag toegankelijk. De landelijke COVID-19-maatregelen hadden echter tot gevolg dat er ook op de tuinen van Natuurstad veel minder activiteiten konden worden georganiseerd dan in voorgaande jaren, zoals pompoen- en heksenfeesten. Tot 19 mei en vanaf 19 december zijn de tuinen gesloten geweest in verband met de COVID-19-maatregelen.

Vanaf mei konden er gelukkig ook weer moestuinen worden gehuurd en bewerkt: 204 van de 299 tuintjes werden in 2021 verhuurd (68%). Door de verplichte sluiting van de tuintjes in het voorgaande jaar, een prijsverhoging, drainageproblemen en verloop onder huurders was dit minder dan verwacht, maar met een intensieve communicatiecampagne zal dit aantal in 2022 weer stijgen. De bodemstructuur en aanwezigheid van voedingsstoffen werden in 2021 verbeterd, onder meer met de nieuwe methode No Dig. Ook de irrigatie op enkele tuinen is verbeterd. Daarnaast werd op alle locaties onderhoud verricht aan de fruitbomen. Tenslotte is de indeling van de tuinen waar mogelijk aangepast, zodat schoolklassen en bewoners van Rotterdam er na de lockdown weer zo efficiënt mogelijk gebruik van konden maken.

No Dig

Natuurstad is in 2021 gestart met *No dig*, een methode waarmee op een duurzame manier kan worden getuinierd en de bodem zoveel mogelijk met rust wordt gelaten. Op de bedding breng je een dikke laag compost aan. Dat ligt er dan als een soort doek overheen. Vervolgens laat je het bodemleven het werk doen. Door geen machines of gereedschap te gebruiken, blijven de schimmelnetwerken intact en kan het bodemleven floreren. Het bodemleven - de micro-organismen - zorgt ervoor dat de voedingsstoffen beter opgenomen worden door de planten, waardoor de planten beter groeien.

Roos Kruger, Medewerker Tuinen

Nieuwsgierig welk bloemetje tevoorschijn piept

“Ik werk sinds november bij Natuurstad, op De Molenwei. Alles is dus nieuw voor mij. Ik mag nog een jaar rond alle seizoenen meemaken. Het is elke keer weer bijzonder om te zien welk bloemetje er tevoorschijn piept. Ik ken ze nog niet allemaal, ik moet nog een hoop leren,” vertelt Roos. “Gelukkig kan ik terecht bij collega Ed Visser die nu op De Enk werkt.”

Herintreder - net als haar collega

Roos is herintreder. Ze werkte eerst alleen met dieren, maar omdat er weinig werk is, heeft ze zich laten omscholen. “Ik heb de opleiding Hovenier gedaan, een dag school en drie dagen werken. Toen ik deze baan bij Natuurstad zag, wist ik gelijk: ‘die wil ik!’ Ik hield de vacatures van Natuurstad al een tijdje in de gaten. Want je hebt hier èn planten èn dieren, dat is fantastisch natuurlijk.” Ook haar collega maakte een carrièreswitch. “Het is heel leuk om samen te ontdekken wat er groeit.” De dierenkennis en de ervaring met dieren kan Roos ook regelmatig gebruiken. “Laatst heb ik nog kippen gevoerd en een koe verplaatst. Sowieso werken we samen met de collega’s van de kinderboerderij. Al het groen op de kinderboerderij, het speeiland en de oprijlaan onderhouden we samen met de dierverzorgers.”

3 Leren

Natuurstad biedt jaarlijks meer dan 50.000 Rotterdamse kinderen de kans om meer te leren over planten, dieren, het milieu en een gezonde leefstijl. In unieke natuurlessen ontdekken en beleven ze de natuur met hoofd, hart en handen. In het onderwijsprogramma van Natuurstad staat de band tussen mens en natuur centraal. Kinderen gaan op onderzoek naar flora en fauna in de omgeving en leren zo letterlijk uit eerste hand over beestjes en planten. Ook leren ze over ecologische basisprincipes, zoals kringlopen en seizoenen en zelf duurzaam met de natuur om te gaan. Natuurstad verzorgt op de locaties educatieve activiteiten voor alle bezoekers. Zo levert zij een bijdrage aan een verantwoorde en gezonde leefstijl van jonge en volwassen Rotterdammers.

3.1 Natuurlessen

Ook in 2021 laveerde het team Educatie flexibel tussen de regels en adviezen in het kader van de COVID-maatregelen van het kabinet – net als de scholen en andere organisaties waarmee Natuurstad samenwerkt. Scholen waren door leerachterstanden, quarantaine of ziekte en het ontbreken van begeleiding door ouders, vanwege de maatregelen, of door voorzichtigheid, niet altijd in staat of geneigd de NME-draad weer op te pakken. Daarnaast speelden vervoersproblematiek en fusies van diverse scholen. Het schooltuinieren werd daarom op maat aangeboden, digitale lessen werden aanvullend ontwikkeld en in combinatie met de gebruikelijke lessen op locaties van Natuurstad gegeven en er zijn extra lessen en lespakketten aangeboden en afgenomen. Hierdoor zijn de lesaantallen nog steeds aanzienlijk lager dan voor de pandemie.

Natuurstad biedt het Rotterdamse basisonderwijs zestien basislessen aan, in een doorlopende leerlijn van lessen voor de groepen 1 tot en met 8. Natuurstad heeft de ambitie om alle groepen in het Rotterdamse basisonderwijs jaarlijks tenminste één natuurbeleving op haar kinderboerderijen of tuinen te bieden. Docenten kunnen hun klas elk schooljaar via de digitale Natuur- en Milieueducatie (NME)-gids kosteloos aanmelden voor een van die lessen. Ook is het mogelijk voor scholen hun groepen 5, 6 en 7 in te schrijven voor het schooltuinprogramma op een van de educatieve tuinen. In dit programma onderhouden de leerlingen met de klas een seizoen lang een moestuintje, van zaaien tot en met het oogsten en opeten van de groenten. Naast deze gratis natuurlessen heeft Natuurstad voor scholen en andere doelgroepen ook een gevarieerd en verdiepend aanbod pluslessen en lespakketten tegen betaling (zie paragraaf 3.4). Alle natuurlessen en lespakketten worden jaarlijks geëvalueerd en geactualiseerd.

Van de 209 Rotterdamse basisscholen (met 253 locaties, inclusief speciaal onderwijs) hebben 198 scholen in 2021 ingetekend voor de natuurlessen. Door afzeggingen in verband met de beperkingen van de COVID-19-maatregelen werden dit er uiteindelijk 178 (20 minder dan in 2020). Het aantal geplande lessen was 2.149, met een gemiddelde groepsgrootte van 23 kinderen. Dat is een toename van ruim 43% van het aantal groepen ten opzichte van 2020. Door de maatregelen hebben de scholen echter niet al het geplande onderwijs van Natuurstad kunnen volgen: slechts 983 lessen konden uiteindelijk doorgaan.

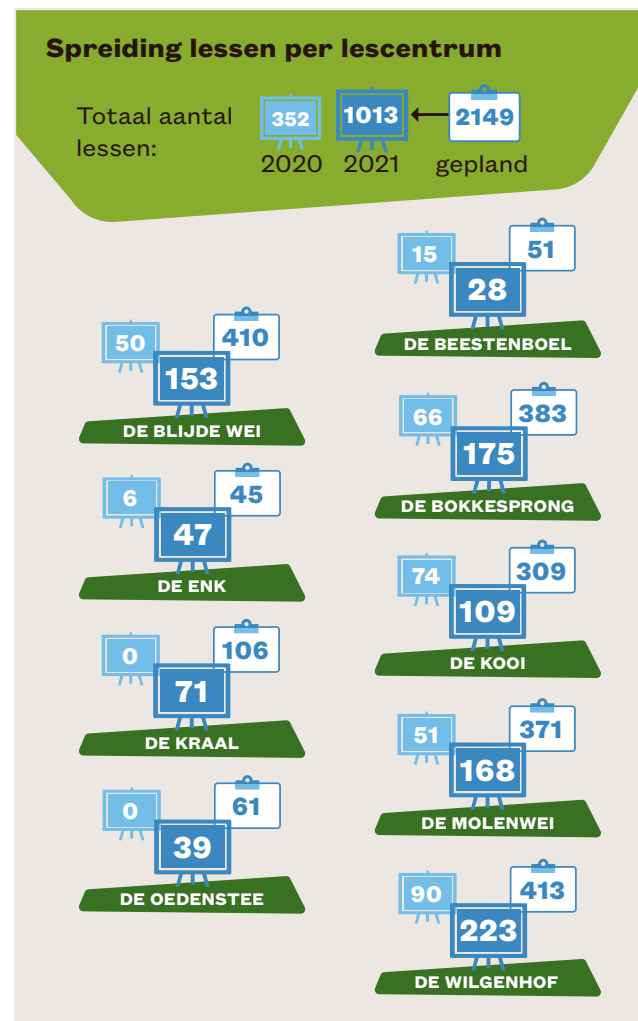
Digitale educatie

Om toch zoveel mogelijk lessen te geven, werden ook in 2021 diverse alternatieve lessen ontwikkeld en aangeboden. Waar mogelijk werden buitenlessen ter vervanging van de binnenlessen ingezet; per 26 juni waren binnenlessen weer toegestaan. Het schooltuinieren werd aangevuld met filmpjes met uitleg en opdrachten voor in het schoollokaal of thuis.

Er waren 43 digitale natuurlessen via livestreaming ('De Levende Zee' en 'Amfibieën en reptielen'), lessen en instructie in filmpjes op internet, 6 digitale doe-opdrachten voor op school en thuis (7.610 views) en allerlei innovatief en stimulerend lesmateriaal om planten, dieren, groei en bloei in de natuur te ontdekken (waaronder 193 lespakketten 'Kleine beestjes en insecten'). De scholen en kinderen thuis maakten hiervan

enthousiast gebruik; vooral de digitale lessen van Meneer Sander bleken een groot succes. Met de Natuurtips voor Thuis gaf Natuurstad tijdens de lockdown elke week tips voor in en om het huis. Van het zoeken naar stoeplantjes tot het bakken van vierbloesempoffertjes en van wolken kijken tot het onderzoeken van de groei van zaden. Daarnaast is in 2021 het nieuwe product 'Ontdek de boerderij' gelanceerd voor de jongste groepen.

Uit deze infographics blijkt dat de meeste scholen erg trouw zijn aan het nabijgelegen lescentrum van Natuurstad. Nog niet alle scholen in Rotterdam doen mee. De lessen op de lescentra van Natuurstad vragen van de school een aanzienlijk commitment, vaak over een langere periode. Scholen en groepen binnen die scholen kunnen

hiervan niet elk jaar gebruik maken; vandaar dat er kleine fluctuaties optreden, die niet altijd op een trend duiden. Ook de afstand tot een lescentrum of schooltuin, de beschikbare ruimte in de roosters, de persoonlijke passie en ambitie van leraren en de beschikbare ondersteuning van hulpouders spelen een rol in de afweging van scholen.

Paul de Wind - Medewerker Educatie

“Laatste half jaar weer enigszins normaal lesgegeven”

“Nu ik erop terugkijk is de coronaperiode eigenlijk - ‘zonder dat je er erg in hebt’ - toch nog redelijk snel voorbij gegaan. Het laatste halfjaar van 2021 konden we gelukkig weer enigszins normaal lesgeven. En ook het aantal inschrijvingen voor lessen trok aan toen we duidelijk communiceerden welke maatregelen we genomen hadden en de begeleiders zoals gewoonlijk mee mochten. Uiteindelijk zitten we voor het schooljaar 2021 - 2022 op 2100 inschrijvingen.

Vogels in ‘lock down’

“Ik heb het tijdens de lessen niet over Corona gehad. De aard van de lessen op de Bokkesprong nodigden daartoe niet uit én ik gaf vooral les

aan kleuters. Maar ik kan me voorstellen dat het onderwerp bij collega’s, die de les Uit Vogelen geven, wel langs is gekomen. De vogels op onze kinderboerderijen zitten namelijk alweer een tijd in ‘lockdown’ vanwege de vogelgriep.”

Stortvloed aan vragen

Naast zijn lessen is Paul verantwoordelijk voor de NME-gids waarin het educatieaanbod van Natuurstad staat vermeld. Dit betekent dat hij ook de mailings doet, de inschrijvingen afhandelt en mails beantwoordt. “Er kwam afgelopen jaar een stortvloed aan vragen, logisch want iedereen wilde weten hoe het zat met de lessen en de Coronamaatregelen. Gelukkig is dat nu ook weer normaal. Hopelijk blijft het zo.”

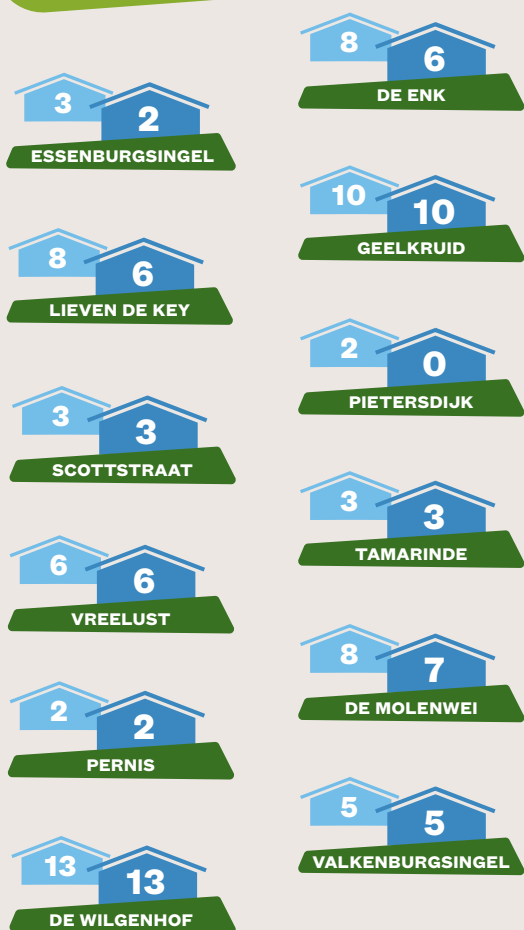
3.2 Schooltuinieren

De educatieve tuinen zijn er onder meer voor het schooltuinieren, dat al meer dan 100 jaar plaatsvindt in Rotterdam en een van de succesvolste parels is in het aanbod Natuurstad. In totaal 68 scholen schreven zich in voor het tuinenaanbod van Natuurstad; 3 minder dan in 2020. Van deze scholen kwamen er in totaal 131 groepen met een gemiddelde groeps grootte van 23 kinderen naar de tuinen; een stijging van 8% ten opzichte van 2020. Het aantal lessen bedroeg 619; een toename van 72% ten opzichte van het eerste jaar in de pandemie. Ook voor het

schooltuinprogramma werden alle 209 scholen in Rotterdam uitgenodigd. Net als bij de lessen op de lescentra van Natuurstad hebben de meeste scholen een sterke binding met de dichtstbijzijnde locaties. Daarnaast spelen ook hier de beschikbare ruimte in de roosters, de persoonlijke passie en ambitie van leraren en de beschikbaarheid van hulpouders een rol in de afweging van scholen. De Medewerkers Educatie van Natuurstad onderhielden zoveel mogelijk persoonlijk contact met de docenten wanneer een school gedurende een periode niet kon komen vanwege de COVID-19-maatregelen. Er werden zoals eerder vermeld ook alternatieve lessen aangeboden.

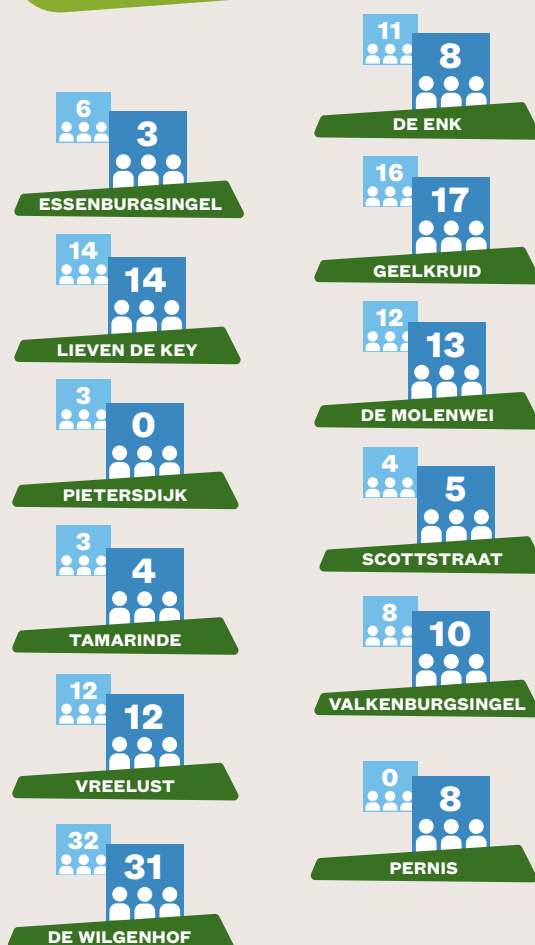
Spreiding scholen per educatieve tuin

Aangemelde scholen: 71 63
2020 2021

Spreiding groepen per educatieve tuin

Totaal aantal groepen: 121 125
2020 2021

Jolanda de Zeeuw, leerkracht groep 1 en 2 op De Horizon

“Dit soort lessen onthouden ze echt”

“We proberen meestal wel één keer per jaar naar Natuurstad te gaan voor een les, want ze vinden het superleuk. De kinderen zijn altijd direct betrokken, kunnen dingen in de realiteit zien en zelf proberen. Alle zintuigen worden gebruikt. Ik haal natuurlijk zelf ook wel natuur naar de klas, maar een les op de kinderboerderij is beter. Dit soort lessen onthouden ze écht.” En ze benadrukt nogmaals: “Ja, van het ervaren leren ze zoveel.” Over de keuze van de lessen: “We werken in thema’s tijdens het schooljaar. We kijken dan wat past. Dat werkt overigens beide kanten op. Soms past een les van Natuurstad bij ons thema, en op een ander moment haken wij aan bij een les van Natuurstad.”

Ouders ook betrokken

Om naar de les op de kinderboerderij te gaan, vraagt De Horizon ouders als begeleiding. “Het mooie hieraan is dat ouders betrokken zijn bij school. Kinderen kunnen makkelijk thuis bespreken wat ze hebben ervaren - de ouders weten direct waar ze het over hebben. En de ouders die mee zijn geweest, zijn meestal ook heel enthousiast.”

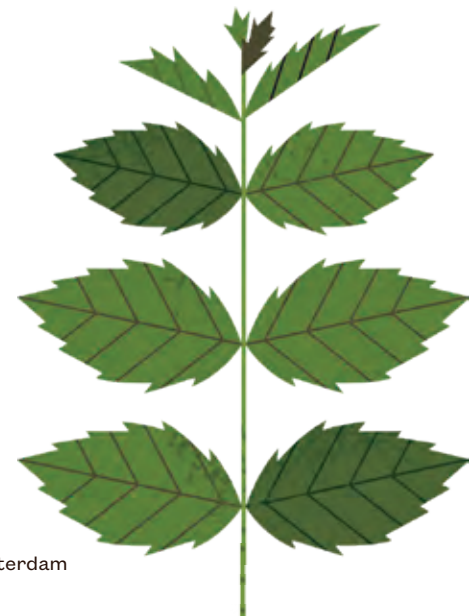

3.3 Overige lessen

Naast de natuurlessen organiseert Natuurstad andere educatieve activiteiten op de kinderboerderijen en tuinen. Ook biedt Natuurstad lessen op maat en natuurspeurtochten aan voor andere doelgroepen dan het primair onderwijs. Voorbeelden hiervan zijn de lessen 'Wat leeft er in de sloot,' 'Reptielen & amfibieën,' 'Uitvogelen,' 'Ecokids,' de 'Parkexcursie' en 'Rugzakroute,' peuteractiviteiten, seniorenactiviteiten, exposities en lezingen. Deze zijn vrij toegankelijk voor jonge en oudere wijkbewoners, professionals – iedereen die het leuk vindt om meer te leren over de natuur is welkom. Uiteraard kunnen jonge en oude(re) bezoekers ook altijd met al hun vragen terecht bij de dierverzorgers.

Er konden helaas geen grote evenementen worden georganiseerd, maar wel kleinere opdrachten en projecten worden uitgevoerd en nieuwe producten ontwikkeld, zoals voor de BSO op De Essenburgsingel en de Nord Anglia International School Rotterdam. Het team Educatie leverde opnieuw een bijdrage aan de Rotteconferentie. Met Young Innovators is een intentieovereenkomst getekend voor het voortgezet onderwijs. Voor het cluster Stadsbeheer werd een belangrijke educatieve opdracht uitgevoerd over bewustwording, inzameling en verwerking van gft-afval: het lesprogramma 'De reis van de radijs.' Ook nam Natuurstad deel aan het stedelijke programma 'Rotterdam gaat voor groen:' met plantpakketten voor het project 'Makkelijke Stadstuin.' Rotterdammers konden hun voor- of achtertuin voor een bedrag van € 25 vergroenen. De geselecteerde planten in het pakket dragen bij aan de biodiversiteit en vergroenen van de stad. Ook werd het voedselbosje op De Wilgenhof geopend en kreeg de Alliantie Schooltuinen een aftrap op De Wilgenhof.

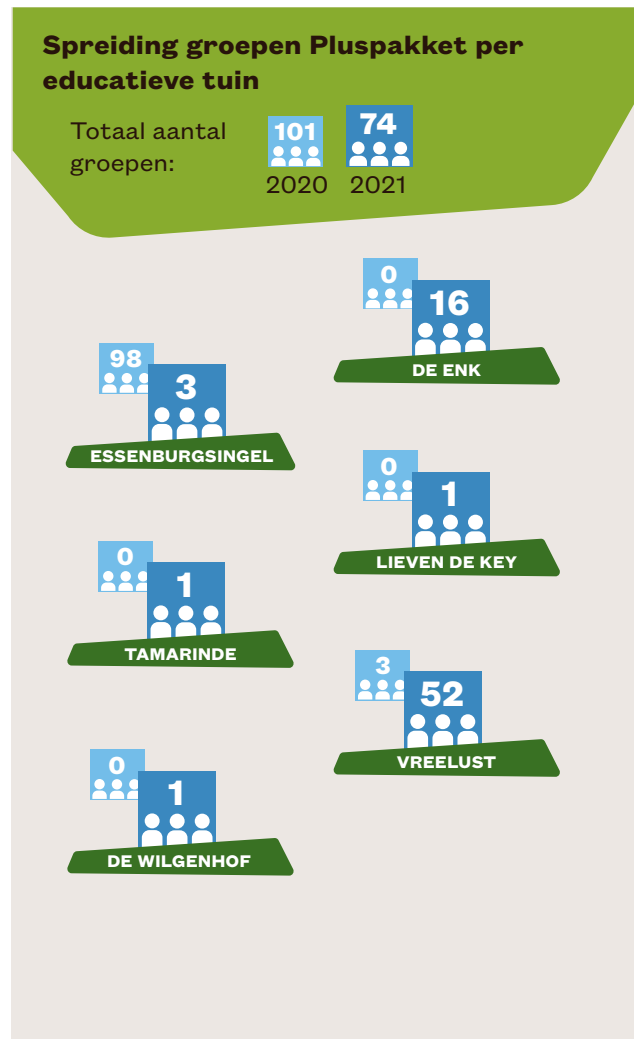
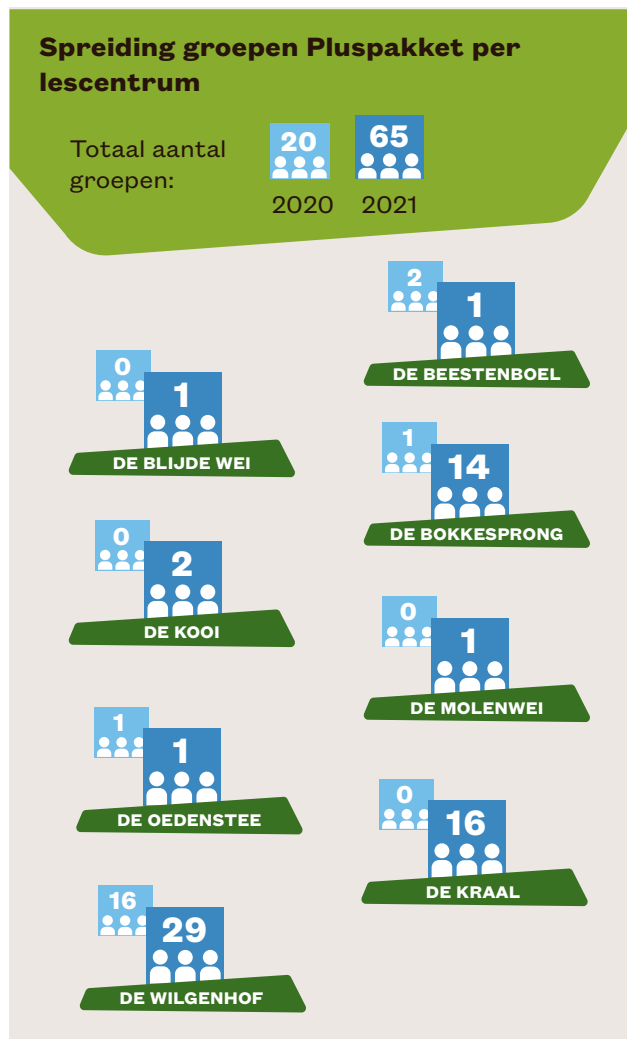

3.4 Pluspakket

Naast de natuurlessen en het schooltuinieren voor basisscholen heeft Natuurstad een uitgebreid Pluspakket. Dit aanbod bestaat uit extra betaalde lessen op de kinderboerderij, seizoenpakketten, leskisten en lesmateriaal. Niet alleen basisscholen, maar ook andere organisaties zoals BSO's en welzijns- en zorgorganisaties maken gebruik van het Pluspakket. Voor de kleinste bezoekers van Natuurstad is er op alle kinderboerderijen de 'Peuterkar' en de speurtocht 'Ontdek de boerderij.' Daarmee kon Natuurstad voor lessen aan jonge kinderen, die onder normale omstandigheden binnen worden gegeven, buiten een alternatief bieden. Dit bood BSO's, onder de strenge COVID-19-maatregelen, toch de mogelijkheid om naar

buiten te gaan, naar de kinderboerderijen te komen en daar actief iets te leren over planten en dieren.

Natuurstad stelt daarnaast elk jaar vier Seizoenpakketten samen over groente uit de tuinen, paddenstoelen of uitleg over gewassen, en recepten om ermee te koken. In totaal zijn er 110 groepen op basisscholen die de vier seizoenpakketten hebben afgenomen; dat is bijna tweemaal zoveel als in 2020. Een speciaal PR-pakket was voordien bij 170 scholen afgeleverd. Er werden in 2021 11 leskisten en 188 lespakketten uit het Pluspakket afgenomen. In 2021 bedroegen de inkomsten uit het Pluspakket € 22.350. Dat is bijna vijf keer meer dan in het eerste jaar van de pandemie en net onder het niveau van 2019.

4 Recreëren

De kinderboerderijen en tuinen van Natuurstad zijn groene oases midden in de Rotterdamse wijken. Rotterdammers, maar ook toeristen komen er graag om elkaar te ontmoeten, te genieten van de rust, de bloemen, de planten en de dieren. Ouders drinken er een kopje koffie. Kinderen kunnen lekker schommelen, ravotten en dieren aaien. Ook in de tuinen valt van alles te beleven. En mensen komen graag terug, want een bezoek aan een van de locaties van Natuurstad is in elk seizoen anders.

Natuurlijk spelen

Natuurstad kijkt vanuit het innovatieprogramma 'Groen en Gezond' naar de mogelijkheden om (meer) natuurlijke speeltuinen te realiseren. Op 9 september werd daarom de natuurlijke speeltuin op kinderboerderij De Wilgenhof feestelijk geopend, financieel mogelijk gemaakt door Fonds C. De Boer. De nieuwe omgeving en toestellen stimuleren creativiteit, fantasie en buitenspelen en leveren een bijdrage aan de ontwikkeling, motoriek en een gezond gewicht van kinderen. Kinderen van alle

leeftijden spelen samen en de speeltuin is deels toegankelijk voor kinderen in een rolstoel. De natuurervaringen die Natuurstad de Rotterdamse kinderen in haar natuurlessen en zulke natuurlijke speeltuinen biedt, zijn belangrijk om ook op latere leeftijd een band met de natuur te voelen. Daarom wil Natuurstad dit concept ook op de andere kinderboerderijen toepassen. Op De Oedenstee gebeurt dit samen met Ravottuh (BuurtLAB).

Opening natuurlijke speeltuin De Wilgenhof

Activiteiten

Op de kinderboerderijen en tuinen leren kinderen en volwassenen (in familieverband) meer over het buitenleven en zien zij waar 'ons' voedsel vandaan komt en hoe 'we' dat verbouwen. Ook brengt Natuurstad bezoekers in contact met dieren en vertelt actief en open hoe de dieren worden gehouden. Normaliter organiseert Natuurstad op haar 21 locaties jaarlijks activiteiten voor bewoners uit de wijk, professionals en andere doelgroepen. Denk aan publiekslessen over het leven in de sloot, hoe je een nestkastje timmert, rondleidingen over de tuinen, lezingen of een cursus Hulp dierverzorging, schaapscheerfeesten, pannenkoekdagen, vogelcursussen, knuffelmiddagen, lente-, zomer-, herfst- en winteractiviteiten en nog veel meer. In 2021 was het jaarprogramma door de strenge COVID-19-maatregelen beperkt en kleinschalig. Dit betekende een reductie van ongeveer 60% van de activiteiten die Natuurstad jaarlijks gemiddeld organiseert, en uiteraard ook een vermindering van het aantal bezoekers. Vanwege de COVID-19-maatregelen werd voor enkele activiteiten een doe-het-zelf-versie ontwikkeld, zoals voor de herfst- en winterspeurtocht en het maken van kerststukjes. Het schaapscheren kon dit jaar digitaal worden gevolgd. Studenten Bedrijfskunde keken eveneens mee: zij zochten naar duurzame oplossingen voor schapenwol.

Het 50-jarige jubileum van De Wilgenhof werd daarentegen uitbundig gevierd met een gezellige markt en allerlei activiteiten voor de buurt. Ook deden alle locaties mee met het Jeugd Vakantie Paspoort (zomervakantie), het Kabouterfeest (18 september), Halloween (31 oktober) en de Nationale Boomfeestdag (10 november). Daarnaast was er op meerdere kinderboerderijen een fotospeurtocht. Op De Oedenstee en De Beestenboel werden in samenwerking met Cultuur Concreet workshops met een kunstenaar georganiseerd, waarin bezoekers met de natuur als inspiratie kunstwerken maakten. Op De Bokkesprong kon het in 2020 geïnstalleerde natuurkunstwerk Watershed eindelijk feestelijk worden geopend. Het illustreert de innovatieve ambities van Rotterdam op het gebied van watermanagement en klimaatadaptatie, door middel van de opvang en distributie van regenwater.

De jaarprogrammering is terug te vinden in de activiteitenkalender op natuurstad.nl, waar bewoners kunnen zoeken op criteria die bij hen passen (zoals datum, locatie, leeftijd, doelgroep en soort activiteit), maar natuurlijk ook via de diverse social mediakanalen en op de locaties zelf. Aankondigingen worden daarnaast in lokale media geplaatst.

Druktemeter

De Natuurstad Druktemeter was tijdens de COVID-19-maatregelen een mooi hulpmiddel om de drukte te vermijden. Op natuurstad.nl/druktemeter kunnen bezoekers voorafgaand aan hun bezoek zien hoe druk het op de locaties van Natuurstad is. Bij groen is het rustig en ben je van harte welkom. Bij geel wordt het drukker, maar ben je nog welkom. Kleurt de locatie oranje, dan is het al aardig vol en kun je beter op een ander moment langskomen. Rood betekent dat er geen nieuwe bezoekers op het terrein worden toegelaten.

Gezond, duurzaam, sociaal en multifunctioneel

Natuurstad geeft haar bezoekers op de locaties het goede voorbeeld: op het gebied van afvalinzameling en -scheiding in de binnenruimtes en met milieustraatjes, en er zijn zonnepanelen, regentonnen, wormen- en insectenhôtels te zien. Behalve natuur, rust, vertier en educatie, bieden de locaties van Natuurstad ontmoetingsmogelijkheden voor mensen in de wijk. Door de buurt actief te betrekken bij de activiteiten, benut Natuurstad de sociale functie van haar locaties. Om deze interactie en de communicatie daarover te intensiveren en verbeteren, is voor alle locaties een speciale toolbox ontwikkeld.

Ook nodigt Natuurstad specifieke doelgroepen, zoals senioren, uit deel te nemen aan bijvoorbeeld een lezing of een rondleiding. Dat biedt Natuurstad een uitgelezen kans om zich te presenteren als de huiskamer van de buurt. Bewoners worden uitgenodigd mee te doen en kunnen bij Natuurstad buurtactiviteiten organiseren. Samen met de educatieve activiteiten stimuleert dit alles een gezonde en verantwoorde leefstijl van Rotterdammers. Helaas zijn de horecagelegenheden en zitplaatsen buiten in 2021 vanwege de COVID-19-maatregelen gesloten geweest; afhaken was wel mogelijk.

5

Meedoen

Natuurstad werkt met zoveel mogelijk Rotterdammers en andere organisaties aan een groene en gezonde stad. Vrijwilligers, stagiairs, ouderen en groepen, die moeilijk aansluiting vinden bij de arbeidsmarkt en samenleving, worden betrokken bij het reilen en zeilen op de kinderboerderijen en tuinen. Daarnaast werkt Natuurstad samen met scholen, zorginstellingen, buitenschoolse opvang- en wijkorganisaties, vriendenstichtingen en is ze aangesloten bij diverse landelijke regionale en stedelijke netwerken en projecten. In Rotterdam zijn vele partijen actief op het gebied van duurzaamheid, groen en gezondheid, die alle vanuit hun eigen kracht en expertise uitvoering geven aan het gemeentelijke natuur-, milieu- en educatiebeleid (NME-beleid). Natuurstad is met haar acht kinderboerderijen en veertien tuinen een belangrijke partner binnen dit netwerk.

Samen met de gemeente Rotterdam

Natuurstad beheert 25 hectare groen en levert daarmee een stevige bijdrage aan het imago van Rotterdam als groene stad. Via deze locaties doen jong en oud het hele jaar door kennis op over een verantwoorde omgang met de natuurlijke omgeving, zorg voor het milieu en een gezonde leefstijl. Ook in 2021, het tweede jaar van door de COVID-19-pandemie, zijn veel bezoekers digitaal, via de website en sociale media, in contact gekomen met het aanbod van Natuurstad. Natuurstad ondersteunt zodoende ook structureel een aantal belangrijke gemeentelijke thema's: Groen, Gezond, Duurzaamheid, Participatie, Dieren en dierenwelzijn, Leefbaarheid, Activering en ontmoeting, Taalontwikkeling en Kunst.

De afdeling Beleid Sport, Recreatie & Natuur van de directie Sport, Onderwijs & Cultuur binnen het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Rotterdam is de belangrijkste opdrachtgever voor Natuurstad. Er is het hele jaar door zowel bestuurlijk als ambtelijk nauw contact. Natuurstad draagt bij aan de uitvoering van het gemeentelijke NME-beleid en voorziet de gemeente gevraagd en ongevraagd van advies.

Rotterdam kent naast de acht kinderboerderijen van Natuurstad een zestal particuliere kinderboerderijen. Natuurstad adviseert de gemeente over de beheerstichtingen op Heijplaat, in Hoek van Holland, Pernis, IJsselmonde, het Oude Westen en Feijenoord – onder meer over dierenwelzijn en bedrijfsvoering. In Pernis heeft Natuurstad vruchtbaar samengewerkt met de kinderboerderij en op scholen een educatief programma aangeboden. De kinderboerderij op Heijplaat is geadviseerd over de COVID-19-maatregelen. De andere samenwerkingsverbanden staan in het overzicht hieronder.

- Cool Down City (beschikbaar stellen tijdelijke locatie bomenparkeerplaats)
- cluster Maatschappelijke Ontwikkeling (Gezond 010)
- cluster Stadsbeheer (Schone Stad: inzameling van frituurvet voor biobrandstof; educatief programma ontwikkeld over Groente-, Fruit-, Etensoverblijfselen en Tuinafval (gfe+t))
- cluster Stadsontwikkeling en Stichting Vrienden van de Botanische Tuin Kralingen (project Drainage/bomen Botanische Tuin)
- gebiedsnetwerken wijkraden
- Rotterdam gaat voor groen (project Gemakkelijke stadstuin)
- Rotterdam Lekker Fit! (ontwikkeling kookboxen)
- Zomercampus (groepsontvangsten op De Wilgenhof en De Enk)

Samen met regionale collega's

Samen met vele NME-partners in de stad en regio draagt Natuurstad bij aan de missie van het gemeentelijke NME-beleid: 'Het betrekken van Rotterdammers bij duurzaamheid en het bevorderen van een duurzame en gezonde levensstijl met behulp van een laagdrempelig aanbod van educatie, recreatie en participatie op het gebied van natuur en milieu. De belangrijkste doelgroepen zijn kinderen, jongeren en gezinnen. De eigen kracht en expertise van Natuurstad gebundeld met die van andere NME-organisaties in Rotterdam, heeft ook in 2021 een groeiend aantal mooie en vruchtbare samenwerkingsverbanden en projecten opgeleverd – van plantenruilacties tot natuurlijke speeltuinen. Ze staan vermeld in het overzicht hieronder.

- A Bee Healthy (samenwerking met imker; bijencursus en workshops)
- ATV Lombardijen (halloween voor de wijk bij de volkstuinthuisjes aan de Maeterlinckweg):
- Atelier Schildersgeluk (activiteiten)
- Auris (structureel een groep op De Blijde Wei die hulp nodig heeft bij horen, spreken of taal)
- Bioto (gebruik maken van slimme data in buurttuinen)
- Bouwspeeltuin Maeterlinckweg (diverse activiteiten per jaar voor de wijk)
- Buzz010 (doorverwijzing wanneer Natuurstad scholen uitnodigt voor lessen op haar locaties; Buzz010 kan vervoer verzorgen)
- DIA Rozenburg (preventie eenzaamheid, ongezonde leefstijl en onvoldoende weerbaarheid)
- Diergaarde Blijdorp (onder meer afstemming over de COVID-19-pandemie)
- Dorpstuin Rozenburg (tuinlessen)
- Duurzaamheidscentrum Weizigt (onder meer afstemming over de COVID-19-pandemie)
- EHBO Rozenburg (activiteiten)
- EIC Rotterdam (struinen op de landtong)

- Fonds C. De Boer (vriendenstichting De Wilgenhof)
- Gezond010 (diverse bijeenkomsten)
- Groen doet goed (ROTTERdam Experience)
- Groenploeg Rozenburg (vrijwilligers voor groenonderhoud)
- imkers met bijen op de locaties
- IVN (Voedselbosjes, IVN-vrijwilligers)
- Jong Leren Eten (Natuurstad maakt de basisscholen erop attent dat zij gebruik kunnen maken van de subsidie voor Jong Leren Eten)
- Kinderkeuken (kinderfeestjes op De Wilgenhof, waarbij de boerderij wordt verkend en er buiten wordt gespeeld)
- kleding- en frituurvet-inzamelpunten op diverse locaties
- kaas-, klompen- en yoghurtmakers op De Kooi
- NPRZ (coalitieondersteuning verduurzaming/energietransitie met Stadsontwikkeling)
- Platform Bor (beelden op Rozenburg)
- Rechtstreeks (levert haar producten een keer per week uit aan haar klanten vanaf Natuurstadlocatie Geelkruid)
- Rotterdams Milieucentrum (o.a. samenwerking Wormenhotels op locaties van Natuurstad, Parkenmaand)
- Raad van de Kinderbescherming (activiteiten voor jongeren)
- Ravottuh (natuurlijke speeltuin op De Oedenstee)
- Rotterdamse Munt (samenwerkingsmogelijkheden NME door Natuurstad worden verkend)
- Rotterdams Weerwoord (schaduwdoeken, Botanische Tuin Kralingen en klimaatbestendige route op De Bokkensprong)
- Ruitervereniging Rozenburg (activiteiten)
- Samenwerkende Ondernemende kinderboerderijen (SOK)
- Scoutinggroep Albert Schweitzer (activiteiten)
- SKCR (activiteiten Stichting Kunst en Cultuur Rozenburg)

- Stichting Bont / De Bonte Keuken (buiten de lockdown tweemaal per week een groep verstandelijk gehandicapten die meehelpt op De Kraal)
- Stichting Plezierrivier De Rotte (Rotteconferentie 2021)
- Stichtingen Vrienden van de kinderboerderijen De Kooi, De Blijde Wei, De Beestenboel, De Oedenstee en Botanische Tuin Kralingen
- Tuinwijzer (hulp bij uitdenken, tekenen en realisatie duurzame projecten)
- Tussen kunst en kip (galeries van verschillende amateurkunstenaars in het Vliertje)
- Vliegende Hoogvlieters (activiteiten met vrijwilligersorganisatie)
- Vrijwillige brandweer Rozenburg (activiteiten)
- Waterwijzer (begeleidingsgroep verkennen samenwerking rondom de Rotte)
- WeCycle (e-waste inleverpunten)
- Wild Ports (mogelijkheden samenwerking worden verkend)
- IJsvrij (kinderen met begeleiders komen helpen met voeren en verzorgen van de dieren op De Kooi)
- ZON netwerk (heropstart met NME-organisaties Zuid-Holland)
- Zwerfboeken (op diverse locaties)

Samen met landelijke collega's

Naast de stedelijke samenwerking is Natuurstad ook actief in een aantal provinciale en landelijke partnerschappen op het gebied van NME. Natuurstad speelt een rol binnen de brancheorganisatie vSKBN, in 2021 vooral over de COVID-19-maatregelen, en de vereniging Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling (GDO). Natuurstad was met haar digitale lessen genomineerd voor de Innovatieprijs 2021. Met het Instituut Voor Natuureducatie en duurzaamheid (IVN) werkt Natuurstad samen in verband met het programma 'Groen doet goed.' Dit resulteerde in 2021 ook in samenwerking en gezamenlijke fondsenwerving voor tien voedselbosjes op de schoolpleinen van basisscholen en BSO's, inclusief een educatief programma. Ook is Natuurstad met IVN en Stichting Noordzee in gesprek over een Rotterdamse bijdrage aan de landelijke campagne Schone Rivieren. Andere samenwerkingen staan in het overzicht hieronder.

- Alliantie Schooltuinen (lancering landelijke Alliantie Schooltuinen op De Wilgenhof; elk kind in Nederland toegang tot een schooltuin)
- Bureau Halt (activiteiten reclassering jongeren)
- Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling, GDO (lid; deelname aan studiedagen en werkgroepen; nominatie innovatieprijs digitale lessen tijdens lockdowns)
- Irado (afvalbakken voor binnen en buiten, gescheiden inzamelen, Wistje-datjes-communicatie)
- Landelijke Boomfeestdag (activiteiten op alle locaties en opening met wethouder Karremans)
- Stamboek voor speciale schapenrassen (stamboekfokker twee schapenrassen)
- Stichting Vluchteling (locaties Nacht van de Vluchteling)
- Stichting Zeldzame Huisdierrassen (lid)
- vSKBN (onder meer afstemming over de COVID-19-pandemie)

Samen met onderwijsinstellingen

Natuurstad is een erkend leerbedrijf voor mbo en hbo, gecertificeerd door de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). Vanaf 2021 hanteert Natuurstad een nieuw stagebeleid met duidelijke afspraken over de mogelijkheden. Deze bijdrage aan het voortgezet onderwijs is niet alleen in het eigen belang, omdat veel studenten later doorstromen in de sector. Natuurstad heeft met haar expertise en infrastructuur ook een constructief aandeel in het verbeteren van het stageklimaat in de regio Rotterdam. Op iedere locatie zijn vaste stagebegeleiders aanwezig, die verantwoordelijk zijn voor de dagelijkse aansturing, monitoring en ontwikkeling van de stagiair. In 2021 hebben, ondanks de maatregelen in verband met de COVID-19-pandemie, 54 leerlingen stage gelopen bij Natuurstad. Dat is een lichte afname van 11% ten opzichte van vorig jaar, maar nog steeds ver boven de afspraak met de gemeente om tenminste twaalf stagiairs een plek te bieden. Over de afgelopen drie jaar is het aantal stagiairs op de kinderboerderijen van Natuurstad maar liefst 270% gegroeid. De stagiairs kwamen voornamelijk uit het groenonderwijs.

Met Yuverta is een huurovereenkomst gesloten voor de huur van lesruimtes en praktijkruimtes op De Bokkensprong, De Molenwei en De Wilgenhof. Buiten de stagiaires van Yuverta, die op meerdere kinderboerderijen stage lopen, wordt er door Yuverta ook praktijkles gegeven op deze locaties: aan de diervverzorgers van morgen. Natuurstad overlegt met Yuverta over mogelijke stageplaatsen en/of praktijkonderwijs tuinverzorging op de locaties van Natuurstad. Niet alleen draagt Natuurstad daarmee bij aan het opleiden van leerlingen, maar de leerlingen leveren ook mooi werk op de locaties. De opleidingen waar Natuurstad mee samenwerkt staan vermeld in kolom hiernaast.

- Aeres Barneveld (stagiairs)
- Lava Legato Foundation (jaarlijks een groep Internationale vrijwilligers/ buitenlandse studenten op de tuinen)
- Lentiz Barendrecht (project stagiairs)
- Recon College (een keer per week komen leerlingen speciaal VO helpen met tuinklussen)
- Yuverta (stagiairs; reguliere praktijklessen op drie kinderboerderijen van Natuurstad)

Samen met andere partners

In de samenwerkingsverbanden met de gemeente en de regionale NME-partners speelt Natuurstad een substantiële rol. Maar Natuurstad werkt ook in opdracht van andere opdrachtgevers: van ouders die op een van de kinderboerderijen een kinderfeestje organiseren tot grote organisaties, zoals Pameijer of Yuverta. Met Stichting Pameijer heeft Natuurstad een huurovereenkomst voor de huur van ruimtes op De Oedenstee. Pameijer ondersteunt kwetsbare mensen met psychosociale of psychiatrische problemen of een (licht) verstandelijke beperking. Deze cliënten van Pameijer verrichten onder begeleiding werkzaamheden en zijn bekende gezichten op De Oedenstee. De samenwerking met Pameijer draagt bij aan de participatiedoelstellingen van Natuurstad.

Natuurstad zet haar locaties en voorzieningen niet alleen in voor eigen NME-activiteiten, maar werkt ook samen met organisaties in de wijken, de stad en daarbuiten. Zo faciliteert Natuurstad lokale initiatieven en maakt een aantal BSO's en buurtinitiatieven gebruik van de locaties. In het overzicht hiernaast zijn de belangrijkste partners opgesomd. Onder meer naar aanleiding van de toegenomen vraag naar huur van locaties is Natuurstad een nieuw, transparant verhuurbeleid aan het opstellen.

- Rechtstreek (verhuur tuin Geelkruid)
- Young Engineers (verhuur lokaal op De Wilgenhof)
- Kinderkeuken (verhuur locatie De Wilgenhof)
- imkers, kaas-, klompen- en yoghurtmakers (verhuur op diverse locaties)
- diverse buurtinitiatieven (verhuur locatie)

Sociaal rendement

Het aanmoedigen van een groener, bewuster, gezonder en sterker Rotterdam betekent ook bijdragen aan versterking van de sociale samenhang en solidariteit. In 2021 bood Natuurstad veertien mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek in WSW-banen. In de lockdown-perioden werkte Natuurstad met een kleine bezetting om besmettingen en reisbewegingen tot een minimum te beperken. Dat betekende helaas dat ook de collega's met een WSW-baan, stagiairs en vrijwilligers niet naar de locaties konden komen. Dat is erg jammer, maar Natuurstad heeft met deze groepen voortdurend contact gehouden over de gevolgen van de kabinetsmaatregelen.

In 2021 waren binnen Natuurstad 111 vrijwilligers actief; een stijging van 11% vergeleken met 2020. Zij helpen in de tuinen, in de dierverzorging en het beheer op de kinderboerderijen of helpen activiteiten begeleiden. Vrijwilligers zijn altijd ondersteunend aan het personeel van Natuurstad, maar onmisbaar voor het reilen en zeilen op de locaties en het activiteiten aanbod. Natuurstad is daarom erg trots en zuinig op haar vrijwilligers. Natuurstad heeft in 2021 beleid ontwikkeld op het gebied van werving, aanmelding, training, begeleiding en afscheid van vrijwilligers en heeft een vrijwilligerscoördinator aangesteld. De vrijwilligers hebben net als alle medewerkers een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG); Natuurstad draagt zorg voor een ongevallen- en aansprakelijkheidsverzekering.

Samen met bezoekers

Direct en laagdrempelig contact met bezoekers – zowel op de locaties als digitaal – is voor Natuurstad van cruciaal belang. Op de kinderboerderijen en tuinen zijn de medewerkers van Natuurstad altijd aanspreekbaar en geven zij graag uitleg over de planten en de dieren. Ook voor schriftelijke, digitale of telefonische publieksreacties is Natuurstad altijd bereikbaar. Natuurlijk staat Natuurstad ook open voor het *right to co-operate* en het *right to challenge*, die het college van b en w van Rotterdam nastreven. Bezoekers kunnen op de website van Natuurstad informatie vinden over het stellen van een vraag of over het plaatsen van een opmerking: via info@natuurstad.nl of het centrale telefoonnummer 088-6009300. De responsetermijn op klachten is maximaal vijf werkdagen. Waar nodig schaaft Natuurstad vragen of klachten op, die via de locaties zijn ontvangen. In 2021 zijn 68 publieksreacties (waarvan 11 klachten) ontvangen en volgens de interne richtlijnen afgehandeld. De klachten waren afkomstig van bezoekers, maar ook van enkele vrijwilligers, en hadden onder meer betrekking op faciliteiten op locatie en de dierenverblijven.

Carla Veerman - Vrijwilliger

“Drie volle dagen per week - ik vind het heerlijk”

Carla Veerman begon vlak voor de pandemie als vrijwilliger bij Natuurstad. “Door de Coronaperiode konden de vrijwilligers een flinke tijd niet komen. Dat was heel jammer. Ik ben wel langs geweest als bezoeker zo gauw dat weer mocht. Maar ja, dan ben je er maar voor eventjes.”

De stoute schoenen aangetrokken

Toen het ‘oude’ vrijwilligerswerk van Carla stopte, heeft ze de stoute schoenen aangetrokken en bij kinderboerderij De Kooi aangeklopt. “Ik ben niet iemand die thuis kan zitten, bovendien houd ik van dieren - we hebben zelf bijna een kinderboerderij - en ik kom hier al van kinds af aan. Gelukkig kon ik

snel beginnen en voor drie volle dagen in de week. Ik vind het heerlijk want ik houd van bezig zijn; aan het eind van de dag ben je voldaan moe en ik ontmoet andere mensen - dat contact daar houd ik van.” Maar het mooiste voor Carla is toch wel dat ze erbij kan zijn als er lammetjes geboren worden. “Als je gewoon op bezoek komt, maak je dat niet mee, dan zie je ze vaak pas als ze groter zijn. Nu kan ik heerlijk genieten van dat nieuwe grut.”

6

Zichtbaarheid

Natuurstad werkt als jonge, zelfstandige organisatie aan het verbeteren van haar bekendheid bij Rotterdammers, bezoekers van buiten de regio, maar ook bij regionale en landelijke partners. Dat begint bij zichtbaarheid van de locaties in de wijk en van het activiteitenaanbod bij bewoners en scholen. Het vergroten van de maatschappelijke impact van het aanbod van Natuurstad staat daarbij altijd voorop. Meer bezoekers op de kinderboerderijen en tuinen en meer deelnemers aan de activiteiten betekent een groter rendement uit de missie van Natuurstad: een optimale bijdrage leveren aan een groenere en daardoor aantrekkelijke, milieubewuste en gezondere stad.

Marketing en communicatie

Natuurstad zet haar visie, missie en strategie in op de locaties, in haar activiteiten en in al haar schriftelijke en digitale uitingen. In het Marketing- en communicatieplan zijn analyses gemaakt van de stakeholders en doelgroepen van Natuurstad, met als belangrijkste doelstellingen het uitbreiden van de communicatie-infrastructuur en het verder ontwikkelen en inzetten van de unieke eigen identiteit, kracht en uitstraling van elke kinderboerderij of tuin. Anderzijds staat het tot leven brengen van het relatief nieuwe merk ‘Natuurstad’ centraal: landelijk en bij Rotterdamse collega’s in de groene sector. Vanzelfsprekend wordt de huisstijl van Natuurstad consequent toegepast op alle digitale uitingen en in druk – van een activiteitenposter tot dit Jaarverslag. De website biedt ruime en heldere informatie over het aanbod en de locaties van Natuurstad en wordt voortdurend verder ontwikkeld. Daarnaast hebben veel kinderboerderijen en tuinen eigen pagina’s op social media, zoals Facebook en Instagram, waarmee zij intensief in contact staan met buurtbewoners. Eind 2021 heeft Natuurstad haar eerste klanttevredenheidsonderzoek (KTO) uitgevoerd; begin 2022 werden de resultaten bekend.

KTO rapportcijfers door bezoekers

Tuinen	7,5
Kinderboerderijen	8,6
Natuur- en schooltuinierlessen	8,7

Natuurstad in de media

Tijdens de COVID-19-pandemie was intensieve communicatie naar publiek en partners, maar ook naar de medewerkers van Natuurstad, van cruciaal belang. Alle maatregelen op de locaties, zoals aangepaste openingstijden, looproutes, een koe en een uil afstand houden en handen wassen, zijn effectief en in stijl aangekondigd en uitgelegd. Toen de kinderboerderijen na de lockdown op 19 mei weer open mochten, konden bezoekers vooraf via de Druktemeter op de website piekdruk vermijden. Ook nieuwe digitale activiteiten die in deze periode voor het publiek werden ontwikkeld, zoals de Natuurblogs en Natuurtips voor thuis, kwamen via social media en op de website uitgebreid voor het voetlicht.

Ondanks het sluiten van de poorten voor bezoekers, ging het leven op de kinderboerderijen en educatieve tuinen natuurlijk gewoon door. Social media werden ook dit jaar extra ingezet om bezoekers op de hoogte te houden van het reilen en zeilen op de locaties. Met foto’s en video’s hoefden bezoekers hun geliefde kinderboerderij of tuin minder te missen. In december verscheen de eerste digitale nieuwsbrief ‘Natuurstad Nieuws,’ die daarna elk seizoen zal worden verspreid. De nieuwe activiteitenkalender op de website werd in ook 2021 gelanceerd - ondanks het feit dat het aantal activiteiten beperkt moest blijven.

7

Bedrijfsvoering

Bezoekers en gebruikers kennen Natuurstad natuurlijk vooral van de kinderboerderijen, de tuinen en de lessen. Maar achter de schermen wordt ook veel werk verricht op het Bedrijfsbureau en het Servicebureau van Natuurstad, door specialisten op het gebied van personeel en organisatie, financiën, onderhoud, logistiek, huisvesting, facilitaire dienstverlening, communicatie en marketing, inkoop en managementondersteuning. De juridische dienstverlening en het beheer van de ICT-infrastructuur heeft Natuurstad uitbesteed. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de organisatie en de bedrijfsvoering van Natuurstad.

‘Samen Doorgroeien’

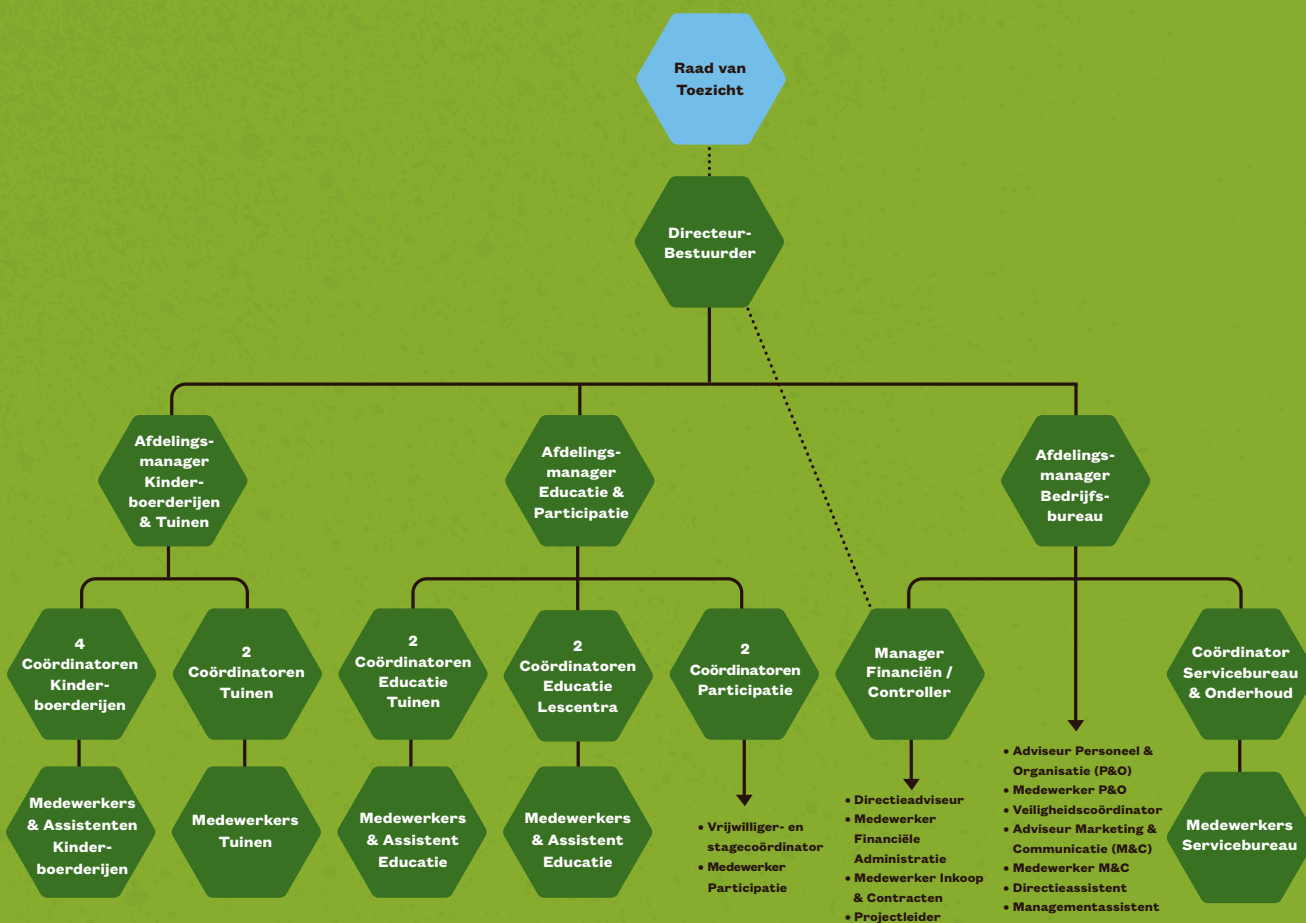
Verreweg de meeste energie ging in 2021 naar de organisatieaanpassing ‘Samen Doorgroeien,’ die in het derde en vierde kwartaal is gerealiseerd. Met dit omvangrijke project sluit de organisatiestructuur van Natuurstad beter aan op de uitvoering van de strategische doelstellingen van de organisatie, de evaluatie van de pilot ‘Productgericht Werken’ en de uitkomsten van het medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) uit 2020. De belangrijkste aanpassingen zijn een nieuw functiehuis met duidelijke functiebeschrijvingen, een nieuw aansturingmodel met kleinere afstand tussen MT en locaties, een formatie-uitbreiding en nieuwe samenwerkingsverbanden tussen de afdelingen. Er wordt zowel product- als gebiedsgericht gewerkt en in clusters. Ook heeft het product Participatie nu een plek in de organisatiestructuur, naast de Locaties, Recreatie en Educatie.

Net als het project Functiehuis is ‘Samen Doorgroeien’ gefaciliteerd door een projectleider en zorgvuldig afgestemd met de OR. Na instemming op het nieuwe functieboek door OR en vakbonden ontving iedere medewerker de voorlopige functie-indeling en een nieuwe functiebeschrijving, met Natuurstadbrede en functiespecifieke competenties en opleidingsvereisten. Er werd door de medewerkers geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid bezwaar in te dienen. Na instemming van de OR op de organisatieaanpassing volgde een belangstellingsregistratie, plaatsingsgesprekken en externe werving voor nog niet ingevulde vacatures. Het proces ging onder de maatregelen van de pandemie vergezeld van twee informatiekranen, digitale bijeenkomsten en FAQ’s. Per 1 december wordt gewerkt volgens de nieuwe organisatiestructuur; ook ging een leiderschapstraject voor alle (nieuwe) leidinggevenden van Natuurstad in die maand van start.

De aangepaste organisatiestructuur helpt Natuurstad door te groeien in haar producten en werkgebieden. Met een lichte uitbreiding van het aantal medewerkers kan Natuurstad ziekte, pieken en seizoenswerkzaamheden beter opvangen. Daarnaast groeit Natuurstad door meer te investeren in het ontwikkelen van medewerkers, zowel in teamverband als persoonlijk. Met de nieuwe structuur kan de manier waarop intern en met haar omgeving wordt samengewerkt, worden verbeterd. Als organisatie groeit Natuurstad ook doordat wordt geïnvesteerd in de werkwijzen en de communicatie. Door aanvullende inkomstenbronnen - naast de subsidie die Natuurstad van de gemeente Rotterdam ontvangt - verbetert de financiële daadkracht. Al deze punten maken dat Natuurstad optimaal is voorbereid op de toekomst.

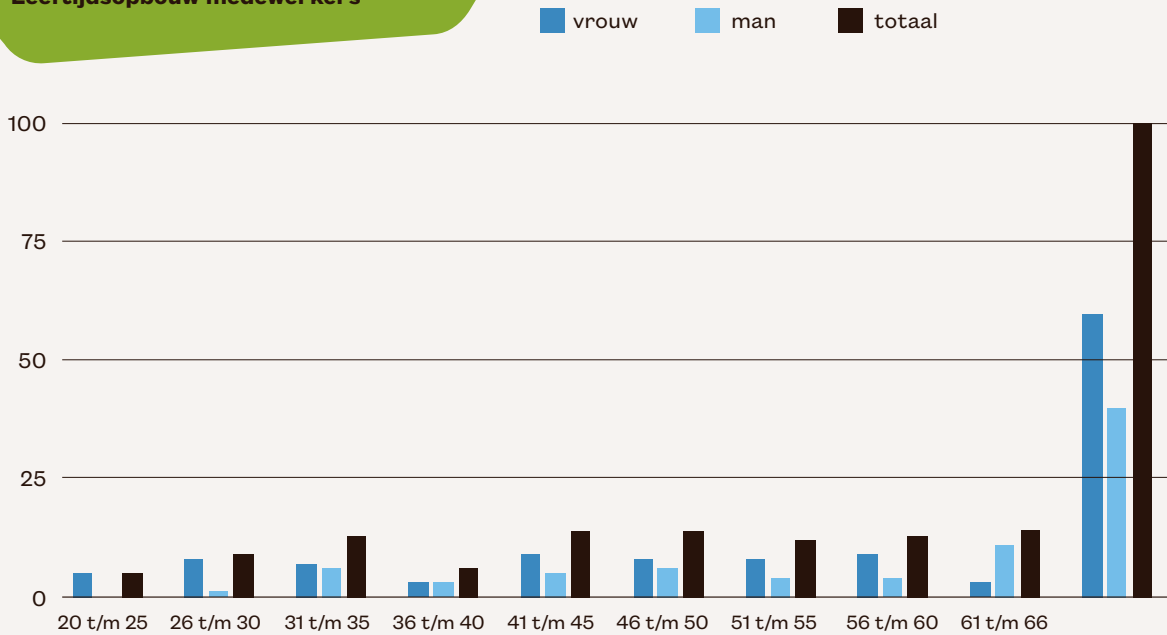
Organisatie per december 2021

Personeel

Eind 2021 had Natuurstad 100 medewerkers (bezetting 87,42 fte; formatie 101,67 fte) in dienst: 60% vrouwen en 40% mannen. 83 werknemers hadden een contract voor onbepaalde en 17 werknemers een contract voor bepaalde tijd (15 vaste werknemers, 1 Beroepsbegeleidende Leerweg (BBL)-contract en 1 flexibel (0-uren) contract). In 2021 zijn er 16 nieuwe werknemers in dienst gekomen en 33 werknemers uit dienst gegaan. Onderstaande infographic laat zien dat de gemiddelde leeftijd van de medewerkers van Natuurstad tussen de 41 en 50 jaar ligt. De aanstelling van nieuwe medewerkers zorgde vooral bij de afdeling Kinderboerderijen & Tuinen voor verjonging van de leeftijdsopbouw.

Onder meer door de organisatieaanpassing ‘Samen Doorgroeien’ waren er veel wisselingen op managementniveau: er traden in de clusters Coördinatoren aan en er werden nieuwe Afdelingsmanagers gevonden voor de afdeling Kinderboerderijen & Tuinen, Educatie & Participatie en het Bedrijfsbureau. Ook werden een nieuwe Medewerker Inkoop & Contracten en een Veiligheidscoördinator aangesteld. Begin 2022 worden de functies voor Manager Financiën / Controller en de nieuwe medewerker Marketing & Communicatie ingevuld. Ondanks de lockdownperiodes hebben meerdere collega’s ook in 2021 de nodige trainingen en opleidingen gevolgd om hun vaardigheden op peil te houden, zoals in de reguliere BHV-cursussen.

Leeftijdsoopbouw medewerkers

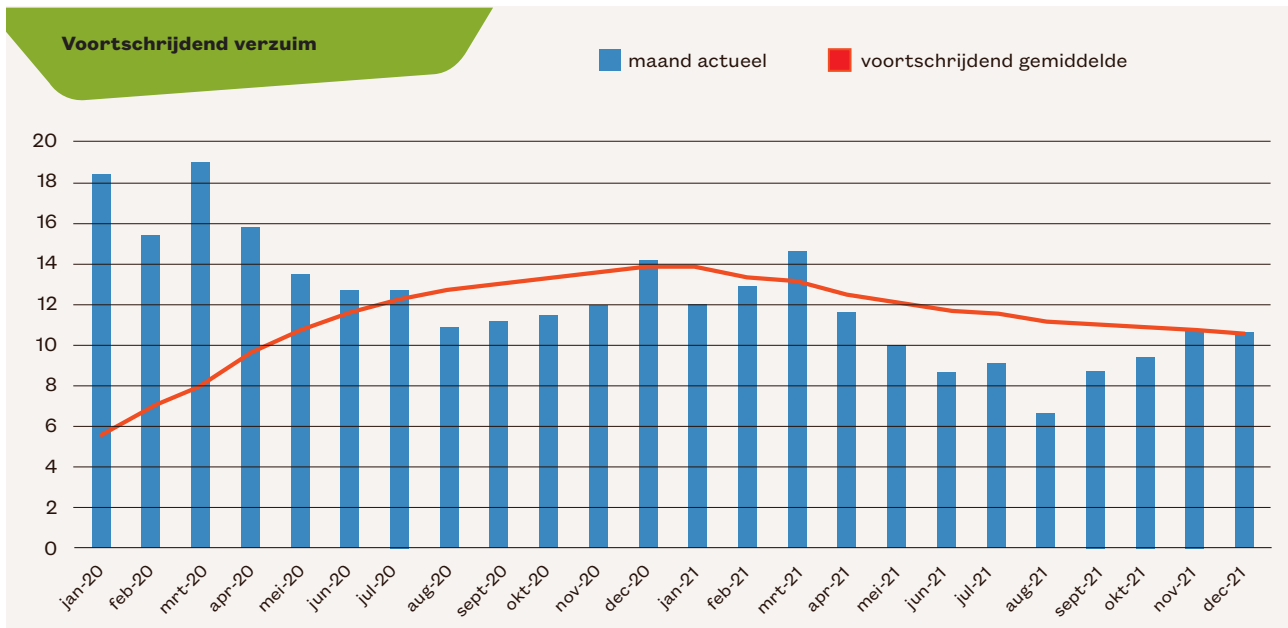

COVID-19

Voor de medewerkers van Natuurstad is 2021 door de COVID-19-maatregelen opnieuw een lastig jaar geweest. Gelukkig is sinds het begin van de pandemie met de landelijke maatregelen voldoende ervaring opgedaan en creativiteit aan de dag gelegd om dit in goede banen te leiden. Er werd formeel en informeel digitaal overlegd, en er waren digitale inspiratiesessies, medewerkersbijeenkomsten, meet-and-greet-sessies tussen leden van het MT, het Bedrijfsbureau en de afdeling Educatie en verschillende seminars en opleidings- en trainingssessies. Voor de collega's van het Bedrijfsbureau was ook 2021 grotendeels een thuiswerkjaar. Na elke persconferentie van het kabinet werd via een Corona Update uitvoerig gecommuniceerd naar alle medewerkers.

Op de locaties zijn niet alleen voor bezoekers, maar ook voor medewerkers alle mogelijke veiligheidsmaatregelen getroffen, in afstemming met het gemeentelijke Backoffice Team Coronamaatregelen. Deze zijn vastgelegd in een protocol en in draaiboeken per locatie. Er werd gewerkt met een rooster voor minimale bezetting, er zijn afspraken gemaakt over het houden van afstand, het dragen van mondkapjes, het wassen van de handen en het dragen van beschermingsmiddelen. Er is door een Corona Team intensief over de maatregelen en de gevolgen daarvan, voor het personeel en de bezoekers, gecommuniceerd. Ook zijn er specifieke afspraken voor calamiteitenverlof gemaakt.

Ziekteverzuim

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage bij Natuurstad is medio 2021 significant gedaald, van 18,84% naar 6,54%. Dit steeg met de Omikron-variant, door vooral kortdurend verzuim in het laatste kwartaal, weer naar 10,59%. Met als gevolg: de verhoogde inhuur van externe krachten en inzet van oproepkrachten. Verzuim heeft dan ook de volle aandacht van alle leidinggevenden. Zij worden hierin ondersteund door de verzuimcoach, de bedrijfsarts, de bedrijfsmaatschappelijk werker, de vertrouwenspersoon, maar ook door een verzuimtraining. De maatregelen om het van oudsher structureel hoge verzuim te verminderen, zijn breed en intensief en hebben in 2021 duidelijk vruchten afgeworpen. Het langdurig verzuim nam hierdoor af. In 2021 is een overeenkomst gesloten met een nieuwe arbodienstverlener en is het verzuimbeleid, met nieuwe werkwijzen voor verzuimbegeleiding ontwikkeld en ingevoerd.

Veiligheid

Vanaf 2021 is een Veiligheidscoördinator in dienst bij Natuurstad. Ook zijn op elke locatie, tijdens de openingsuren, tenminste een EHBO'er en BHV'er aanwezig. Alle kinderboerderijen zijn voorzien van een AED. Leidinggevenden, medewerkers op de locaties, het Onderhoudsteam en het Servicebureau van Natuurstad voeren samen met de Coördinator het Plan van Aanpak uit, naar aanleiding van de Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E). Daarbij werkt Natuurstad nauw samen met het cluster Stadsontwikkeling van de gemeente Rotterdam, die eigenaar is van de locaties en terreinen. Eind 2021 was 73% van de actiepunten uit de RI&E gereed. De Veiligheidscoördinator is tevens verantwoordelijk voor de planning van de opleidings- en herhalingscursussen EHBO, BHV en Ontruiming, de jaarlijkse keuring van machines, de procedure Ongevallen, beoordeling van thuiswerkplekken en het Arbojaarplan. Er zijn in 2021 twee meldingen gedaan van ongevallen op locaties van Natuurstad: een kind dat van een speeltractor viel en een vrijwilliger die een tak in het oog kreeg. Bij de vertrouwenspersoon werden in 2021 geen meldingen gedaan.

MTO

Het eerste medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) na de verzelfstandiging van Natuurstad is in december 2020 door een externe partij uitgevoerd. In januari 2021 werden de resultaten opgeleverd. Vrijwel alle collega's, met een respons van 74%, hebben plezier en trots in het werken voor Natuurstad. Natuurstad kreeg het samenvattende rapportcijfer 7,1. Naar verwachting zal een aantal aandachtspunten, zoals onduidelijkheid over functies en taken, ervaren werkdruk, intensivering van de onderlinge samenwerking en het verkleinen van de afstand tussen MT en medewerkers worden verbeterd door de organisatieaanpassing en het project Functiehuis die plaatsvonden. Andere zaken vragen extra actie van leidinggevenden, zoals meer transparante communicatie, meer kennis van en begrip voor de werkzaamheden op de werkvloer, waardering en vertrouwen, en informeel contact. Met de actieve inbreng van de medewerkers is begin 2021 een 10 Punten Plan opgesteld om de verbeterpunten aan te pakken. Tot eind 2022, wanneer het tweede MTO van Natuurstad is gepland, wordt de voortgang gemonitord en naar de medewerkers gecommuniceerd.

PenO-beleid

In 2021 is naast de twee genoemde grote projecten ook veel gerealiseerd op het gebied van personeelsbeleid: het al eerdergenoemde 10 Punten Plan, het stage- en vrijwilligersbeleid, het verzuimbeleid, de Lief- en Leedregeling en de thuiswerkvergoeding zijn vastgesteld en ingevoerd. Het strategisch PenO-beleid, het thuiswerkbeleid en het Protocol overlijden medewerker zijn in ontwikkeling en volgen in 2022. De diverse PenO-systemen zijn aangepast naar de nieuwe organisatiestructuur, het Servicebureau verhuisde van de afdeling Educatie & Participatie naar het Bedrijfsbureau en de geschillencommissie is geïnstalleerd. Ook vond in december een aantal cao-wijzigingen plaats, Natuurstad is aangesloten bij de cao Vermo.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

Natuurstad hanteert een duurzaam inkoopbeleid en volgt de duurzaamheidscriteria, zoals deze door PIANOO en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) zijn opgesteld. Hiermee geeft Natuurstad het goede voorbeeld aan medewerkers, bezoekers, gebruikers en partners. Om hierin nog meer stappen te zetten, is het project Duurzame Inkoop gelanceerd om verdere verduurzaming van de inkoop- en bestelprocessen onder de loep te nemen. Dit project is onderdeel van het innovatieprogramma Groen en Gezond, waarmee Natuurstad uitvoering geeft aan haar strategie voor 2020-2023. Het centrale Servicebureau van Natuurstad monitort daarnaast de bestelhoeveelheden, levertijden en voorraden op de locaties.

Risicomanagement

Om de bedrijfsvoering te optimaliseren is Natuurstad gestart haar risicomanagement te professionaliseren. Met een externe adviseur is door het MT een systematische inventarisatie gemaakt van risico's. Daaruit is een top 10 geprioriteerd, oorzaken en gevolgen zijn geanalyseerd, er zijn preventieve en repressieve beheersmaatregelen getroffen en risico-eigenaars en actiehouders aangewezen. Met deze aanpak kan Natuurstad organisatiebrede, maar ook specifiekere risico's op tijd onderkennen, beheersen, reduceren en monitoren. In 2022 wordt deze methode verder verfijnd en tijdens sessies gedeeld met de rest van de organisatie. Ook zijn de financiële en administratieve risico's teruggedrongen; de Management Letter van de accountant over 2021 laat geen aandachtspunten meer zien.

Jaarplan Onderhoud

Alle accommodaties van Natuurstad voldoen aan niveau 3 van de NEN 2767; de terreinen voldoen aan CROW niveau B. Het huidige Meerjarige onderhoudsplan (MJOP) voor het huurdersonderhoud is in 2018 opgesteld door de gemeente; de eerstvolgende schouw vindt plaats in 2022. De coördinatie van onderhoudswerkzaamheden is door aanstelling van een nieuwe functionaris geborgd. Er is een nieuw Jaarplan Onderhoud vastgesteld en in uitvoering, op basis van de wensen en behoeften van de locaties. Voor het MJOP is het softwarepakket O-Prognose (Spacewell) aangeschaft. Deze software is speciaal ontwikkeld voor het beheer van vastgoed, waardoor het begroten en de uitvoering van planmatig onderhoud in opdracht van het Onderhoudsteam beter ondersteund wordt.

In 2021 hebben de gemeente Rotterdam en Natuurstad onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van asbest op de gebouwen en terreinen van Natuurstad. Waar dit noodzakelijk was, is asbest verwijderd. In een werkgroep zijn de eisen en wensen voor de ontwikkeling van een nieuw concept voor een pluimveeverblijf opgesteld. Dit pilotverblijf wordt geplaatst op De Blijde Wei en bij succes ook geïntroduceerd op meer kinderboerderijen. Op De Blijde Wei is ook de drainage onder de paardenbak vervangen en de grond is verbeterd. Op veel locaties is geverfd, zijn de hekwerken nagelopen en deels vervangen of gerepareerd. Door de COVID-19-maatregelen zijn niet alle geplande onderhoudswerkzaamheden in 2021 uitgevoerd. Leveranciers konden niet altijd op de locaties komen. Deze worden, waar mogelijk binnen de COVID 19-maatregelen, begin 2022 zoveel mogelijk hervat. Alle onderhoudswerkzaamheden en maatregelen die uit de RI&E naar voren zijn gekomen zijn echter uitgevoerd of in opdracht gegeven.

Verhuur

Alle verhuur van ruimtes door Natuurstad sluit aan bij het NME-beleid van de gemeente Rotterdam; zoals staat vermeld in het nieuwe verhuurbeleid, dat in 2020 is ontwikkeld. De verhuur wordt uitgevoerd op basis van een eenduidige prijslijst voor alle locaties van Natuurstad, een kostendekkende huurprijs en conform de regels voor belaste verhuur. Verhuringen door Natuurstad worden voor minimaal 90% gebruikt voor met heffing van omzetbelasting belaste prestaties. Natuurstad is met de accountant en de gemeente in overleg over btw-vrijgestelde huurcontracten, om sommige, met name maatschappelijke, huurders beter te kunnen accommoderen. Dit komt de gewenste bredere inzet van het maatschappelijk vastgoed ten goede. In verband met de maatregelen rond COVID-19 is de verhuur in 2021, afgezien van de contracten met Yuverta en Pameijer, beperkt gebleven.

Nicolette Goossens - Afdelingsmanager Bedrijfsbureau en Projectleider 'Samen Doorgroeien'/project Functiehuis

Blij met de hoge betrokkenheid

“Een lang gekoesterde wens is vervuld: Natuurstad heeft een nieuw Functieboek. Dat is goed voor de medewerkers en voor Natuurstad als organisatie. Er staat nu helder en duidelijk op papier wat van iedereen wordt verwacht.” Blij is Nicolette ook over de openheid en de hoge betrokkenheid van de medewerkers in het project ‘Samen Doorgroeien’ - de aanpassing van de organisatie. “Het was een intensief proces, dat vanwege Corona volledig digitaal moest omdat we geen ‘live’ bijeenkomsten konden organiseren. Maar daardoor waren - gelukkig - de meeste medewerkers wel digitaal aanwezig. En: ook actief met het stellen van vragen, die allemaal uitgebreid beantwoord zijn. Sowieso is er veel aan gedaan om medewerkers goed te informeren.”

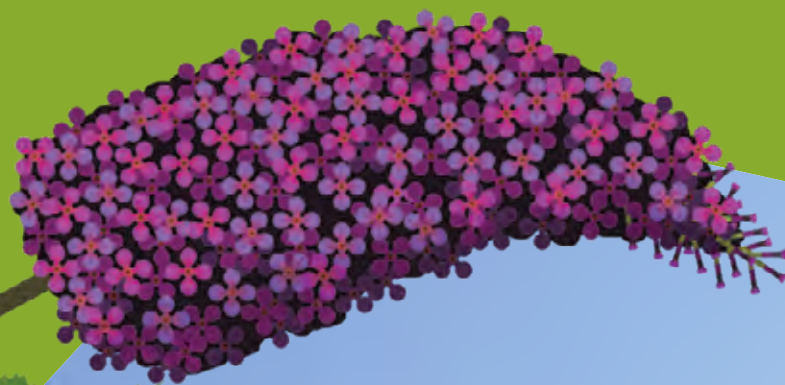
De eerste signalen zijn goed

“Wat de resultaten zijn van ‘Samen Doorgroeien’? Op 1 december is de structuur officieel aangepast en eigenlijk begint het nu pas natuurlijk. We houden intensief in de gaten hoe het gaat en wat het oplevert in het dagelijks werk. Ik kan je wel zeggen dat de eerste signalen goed zijn: een zichtbaar kleinere afstand tussen MT en locaties, met meer aandacht voor medewerkers. En het organisatiemodel sluit beter aan bij de strategie, waarin Recreatie, Educatie en Participatie centraal staan.”

Deel 2

Verslag Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestond een groot deel van 2021 uit zeven personen. Het onverwachte terugtreden van Bert Cremers als voorzitter, snel gevolgd door zijn overlijden, heeft impact gehad op het functioneren van de Raad. Het vormde ook aanleiding voor herijking van de samenstelling van de Raad. Per januari 2022 gaat de omvang van de Raad van Toezicht naar vijf leden. De samenstelling van de Raad blijft voldoende divers qua geslacht, expertise en leeftijd.

Kerntaken

In samenhang met de afname van het aantal leden is het Rooster van Aftreden herijkt en besloten om het aantal commissies terug te brengen naar de kerntaken voor de Raad van Toezicht: toezien op de continuïteit en de werkgeversrol. Concreet betekent dit het handhaven van de Auditcommissie en de commissie PenO. De Raad van Toezicht hanteerde ook in 2021 de Governance Code Cultuur en de onderliggende principes. In afwijking van die principes is de vacature Voorzitter van de Raad vervuld uit de bestaande samenstelling en niet openbaar gemaakt - dit vanwege de wens naar een kleinere samenstelling. Deze afwijking is voorgelegd aan de gemeente Rotterdam; de benoeming van de nieuwe voorzitter geschiedde door het college van b en w van Rotterdam.

Overleg

De Raad van Toezicht heeft in 2021 zes keer vergaderd met de Directeur-bestuurder, waarvan twee keer digitaal. Verder vond een keer een digitale bijeenkomst met alleen de RvT plaats, zonder Directeur-bestuurder. De agenda van deze vergadering (15 april 2021) was de beoordeling van de Directeur-bestuurder.

De RvT als toezichthouder

In 2021 zijn het Jaarverslag en de Jaarrekening 2020 besproken en vastgesteld. Verder heeft de Raad uitvoerig gesproken over de uitvoering van het Strategisch Plan 2020 – 2023: Een ‘Groen en Gezond’ Rotterdam, de resultaten van het MTO en de eerste resultaten van de discussie over risicomanagement. Goedkeuring is gegeven

aan het Jaarplan 2022, de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025. Verder zijn de verschillende Viermaandsrapportages vastgesteld en besproken in het jaarlijkse Governance-overleg met de gemeente Rotterdam (15 december 2021). Het periodiek overleg met de Ondernemingsraad vond plaats op 11 november 2021.

De RvT als werkgever

De Raad heeft met de Directeur-bestuurder een voortgangsgesprek/beoordelingsgesprek gehouden. Ter voorbereiding hierop is overleg geweest met Ondernemingsraad en externe stakeholders.

In Memoriam: Bert Cremers

Verdrietig, maar dankbaar voor de belangrijke rol die hij sinds de oprichting heeft gespeeld, hebben wij op 2 september 2021 afscheid moeten nemen van Bert Cremers. Hij overleed kort daarna op 8 september. Hij was de eerste Voorzitter van de Raad van Toezicht van Natuurstad, sinds de oprichting van de Stichting op 24 september 2018, en tegelijkertijd een zeer ervaren, kundige en innemende bestuurder, die er veel belang in stelde alle collega's betrokken te houden. In deze eerste periode wist hij voor Natuurstad de juiste koers uit te zetten en kon waar nodig bijsturen.

De RvT als adviseur

Een deel van de advisering vanuit de Raad vindt plaats via de commissies. Agendapunten daarvoor komen voort uit de planning- en control-cyclus of worden vastgesteld in vergaderingen van de Raad. In 2021 is extra aandacht besteed aan de financiële en organisatorische continuïteit van Natuurstad. Hierbij waren het hoge ziekteverzuim en de effecten van de in 2021 afgeronde organisatiewijziging aandachtspunten. Extra zorg ging uit naar de impact van de COVID-19-maatregelen op de dagelijkse bedrijfsvoering en de hoge druk om de prestatieafspraken met de subsidieverstrekker te realiseren, waardoor de voorgenomen innovatie minder snel vorm lijkt te krijgen.

Het eigen functioneren van de RvT

In 2021 is door de Raad een zelfevaluatie gehouden. Om buiten de operatie te blijven, is in de recente vergaderingen minder gesproken over, maar meer naar aanleiding van notities. Elke vergadering was een bepaald thema het uitgangspunt van gesprek. Dit thema wordt door de organisatie voorbereid en voorzien van strategische vragen. De ene keer gaat dit makkelijker dan de andere keer, maar er werd meer diepgang ervaren op de grote uitdagingen van Natuurstad.

Paul Duijsings - Voorzitter Raad van Toezicht

De impact van Natuurstad

“Verdrietig is dat we in september vrij plotseling afscheid moesten nemen van Bert Cremers, de Voorzitter van de RvT, die na een kort ziekbed overleed. Een groot gemis. Omdat we voor zijn overlijden al besloten hadden van zeven naar vijf leden terug te gaan, hebben we de functies herschikt en opnieuw ingevuld. Hierdoor kunnen we efficiënter werken. Vijf leden past ook beter bij de omvang van een organisatie als Natuurstad”, aldus de huidige Voorzitter.

Op afstand

“Wij hebben in 2021 samen met de bestuurder vooral aandacht besteed aan de strategie van Natuurstad: hoe krijgt deze vorm in de praktijk? Daarbij is meegedacht over vraagstukken als: hoe kan Natuurstad met relatief weinig inspanning meer inkomsten krijgen? En: hoe kan Natuurstad de impact die ze maakt verankeren? Zo is het belangrijk dat de succesvolle digitale lessen van de afgelopen jaren in het aanbod blijven. Omdat dit door een groter bereik meer impact heeft. Uiteraard heeft de RvT ook de organisatieaanpassing in 2021 gevolgd. Ik moet zeggen: het is heel knap hoe dat is gegaan.”

Deel 3

Verslag Ondernemingsraad

Medezeggenschap is binnen Natuurstad volgens de Wet op de Ondernemingsraden (WOR) belegd bij de Ondernemingsraad (OR), die sinds 18 september 2019 actief is. Omdat het aantal medewerkers van Natuurstad nu boven de honderd ligt, is de OR begin 2021 uitgebreid van vijf naar zeven leden.

Overleggen

In 2021 heeft de OR negentien overleggen gehad en elf overlegvergaderingen met de Directeur-bestuurder van Natuurstad. Vanwege de adviesaanvraag over de organisatieaanpassing 'Samen Doorgroeien' ligt dit aantal iets hoger dan andere jaren.

Jaarverslag 2020 en Jaarplan 2021

In maart heeft de OR haar Jaarverslag over 2020 en het Jaarplan 2021 besproken en gedeeld.

Advies en achterbanraadplegingen

Begin 2021 is de organisatieaanpassing aan alle medewerkers van Natuurstad gepresenteerd. De OR had adviesrecht op deze organisatieaanpassing. Om een goed advies aan de Directeur-bestuurder te kunnen geven, zijn in februari achterbanraadplegingen gehouden. Hierbij hebben alle medewerkers de kans gehad om hun mening en ideeën uit te spreken over de organisatieaanpassing. Na de achterbanraadplegingen en zorgvuldig overleg binnen de OR en met de vaste externe begeleider is op 25 maart een positief advies uitgebracht op de organisatieaanpassing - met een aantal voorwaarden rondom de verdere uitwerking en evaluatie.

Instemming

Naast het advies heeft de OR instemming gegeven op een aantal dossiers: het Verzuimbeleid, meerdere onderwerpen over het project Functiehuis (Competentiewoordenboek, Functieboek), het Leiderschapstraject, de fiscale gevolgen woon-werkverkeer, de Seniorenregeling, de verlenging van de Arbodienstverlening en diverse vacatures.

Babbeluurtje

Ook in 2021 werd door veel collega's vanuit huis gewerkt. Om als OR toch contact te houden met de achterban is een aantal keer een digitaal babbeluurtje georganiseerd. Iedereen kon hierbij aansluiten en eventueel vragen stellen aan de OR. De OR stuurt daarnaast regelmatig nieuwsbrieven naar alle medewerkers.

Overleg

Met de eigen zeven raadsleden vergadert de OR in principe eens per zes weken. De OR van Natuurstad heeft elke maand een Overlegvergadering met de Directeur-bestuurder van Natuurstad; eenmaal per jaar vindt ook een gesprek met de RvT plaats; de intentie is om dit te verhogen naar tweemaal per jaar. Jaarlijks organiseert de OR ook een aantal verdiepings- en beleidsbijeenkomsten met de extern begeleider en de Directeur-bestuurder. In 2021 hebben de leden van de OR deelgenomen aan een cursus over de WOR. Ten slotte neemt de OR tweemaandelijks deel aan de OR-vergaderingen van organisaties die zijn aangesloten bij de cao Vermo.

Bas van der Sanden - Medewerker Educatie en lid Ondernemingsraad

“Iedereen betrokken bij het proces”

“Het was voor de organisatie een bewogen jaar”, aldus OR-lid Bas, “‘Samen Doorgroeien’ was en is een belangrijk proces. Het gaf ons als OR veel werk, tegelijkertijd was het héél boeiend om dit van zo dichtbij mee te maken. Zorgvuldigheid is daarin belangrijk geweest - ook in taalgebruik heb ik gemerkt: woorden kunnen écht het verschil maken.”

“Terugkijkend is het een goed proces geweest. Als OR hebben we gaandeweg moeten leren hoe je hierin te werk gaat. Uiteraard kan het altijd beter als je eerlijk terugkijkt, want we hadden natuurlijk onze leermomenten.”

Het meest tevreden is Bas over de achterbanraadpleging. Echt iedereen is betrokken geweest bij het proces. Daarvoor wil ik de organisatie een pluim geven.” Bas is eveneens blij met de extra uren voor de OR, die de leden vorig jaar van de bestuurder hebben gekregen.

Komt meer bij kijken dan verwacht

Doordat de organisatie is gegroeid en er nu meer dan honderd medewerkers zijn, is de OR uitgebreid met twee leden. “Dat is fijn want er speelt veel, dat komt ook doordat we een jonge organisatie zijn. Om alles goed op de rit te krijgen, komt meer kijken dan ik had verwacht en daardoor duurt het soms ook langer voor iets geregeld is.”

Deel 4

Jaarrekening

Het jaar 2021 stond in het teken van de organisatieaanpassing 'Samen Doorgroeien' en de verdere implementatie van de strategie. Het batig saldo van 2021 is € 28.664 na vennootschapsbelasting.

Impact COVID-19

De maatregelen tijdens de COVID-19-pandemie hebben grote impact gehad op de operatie van Natuurstad in 2021, onder meer door de tijdelijke sluiting van de locaties. Ook financieel heeft dit nadelige consequenties gehad van in totaal € 98.076. De voorgenomen groei in Opbrengsten derden is niet gerealiseerd door de maatregelen tijdens de COVID-19-pandemie. Naast lagere opbrengsten derden zijn er ook extra kosten gemaakt vanwege de beperking van het besmettingsgevaar en het thuiswerkbeleid. De inkomstenderving en extra kosten als gevolg van COVID-19 zijn samengevat in onderstaande tabel.

	Begroting 2021	Realisatie 2021	Totaal
	€	€	€
Inkomstenderving			
Opbrengsten derden	176.000	90.476	85.524
Kostprijs diensten derden	77.000	47.453	-29.547
Totaal	253.000	137.929	55.977
Extra gemaakte kosten			
Servicebureau		38.842	38.842
Kosten inzake thuiswerken		2.026	2.026
Kosten digitaal lesgeven		1.231	1.231
Totaal	-	42.099	42.099
Totaal netto kosten COVID-19	253.000	180.028	98.076

Meerjarenbegroting

De meerjarenbegroting van 2020 tot en met 2023 Natuurstad is in 2019 vastgesteld door de Raad van Toezicht en de gemeente Rotterdam. In het voorjaar van 2021 is bij de subsidieaanvraag van 2022 de begroting van 2022 bijgevoegd, conform onderstaande meerjarenbegroting:

Meerjarenbegroting Natuurstad 2020 - 2023

	Begroting 2020 €	Begroting 2021 €	Begroting 2022 €	Begroting 2023 €
Baten				
Subsidie gemeente	9.240.000	9.513.000	9.513.000	9.513.000
Opbrengsten derden	206.000	232.000	263.000	309.000
Totaal baten	9.446.000	9.745.000	9.776.000	9.822.000
Lasten				
Personeel	5.735.000	6.038.000	6.158.000	6.281.000
Extern personeel	314.000	389.000	396.000	403.000
Inhuur diensten derden	388.000	396.000	354.000	362.000
Inkopen en overige uitbestedingen	584.000	597.000	610.000	622.000
Huisvesting	1.936.000	1.788.000	1.824.000	1.860.000
Overige bedrijfslasten	489.000	537.000	434.000	294.000
Totaal lasten	9.446.000	9.745.000	9.776.000	9.822.000
Resultaat	0	0	0	0

Gijs van der Aa - Controller

“In juni 2021 ben ik bij Natuurstad ingevlogen om als ad interim controller, vanuit mijn functie van senior projectspecialist Finance & Control in dienst van REEF, tijdelijk de honneurs waar te nemen. Mijn voorganger had Natuurstad verlaten voor een nieuwe uitdaging. Totdat de vacature in februari 2022 is ingevuld met een vaste medewerker heb ik mij met veel plezier ingezet voor Natuurstad. Ik ben voor Natuurstad gaan werken omdat ik een goed gevoel heb bij de missie en visie van Natuurstad. Ik heb zelf twee kinderen met de basisschoolleeftijd van 8 en 10 en ervaar zo de importantie van spelen en leren in de natuur. Ik heb

Natuurstad leren kennen als een fijne organisatie met betrokken en bevlogen medewerkers die het verschil willen maken. Ondanks dat ik veelal vanuit huis heb gewerkt door Corona heb ik me met veel plezier ingezet voor de stichting en kijk met een goed gevoel terug op deze periode waarin ik ook de jaarrekening heb mogen samenstellen. Ik dank alle collega's voor het vertrouwen en de samenwerking en wens Natuurstad veel succes toe met het waarmaken van de ambities om meer zelf verdienend vermogen te creëren.”

Jaarrekening

Deze paragraaf bevat de volledige jaarrekening 2021, die is vastgesteld door de Directeur-bestuurder, is goedgekeurd door de RvT en gecontroleerd door de accountant. De cijfers in deze paragraaf zijn een feitelijke weergave van de financiële situatie over 2021 van de Stichting

Natuurstad Rotterdam. Het jaar 2021 is het derde jaar in het bestaan van de stichting. Cijfers uit het jaar 2020 zijn ter vergelijking opgenomen. Het sectieteken § verwijst naar paragrafen beginnend op pagina 68.

Balans per 31 december 2021

ACTIVA	§	31 december 2021		31 december 2020	
		€	€	€	€
Materiële vaste activa	4				
Gebouwen / terreinen		19.367		20.750	
Machines en installaties		182.927		105.015	
Bedrijfsinventaris		144.755		191.500	
			347.049		317.265
Vorderingen op korte termijn	5				
Debiteuren		46.494		35.207	
Waarborgsommen		7.007		7.007	
Overige vorderingen		291.556		149.221	
			345.057		191.435
Liquide middelen	6				
Kassen		6.220		10.277	
Bank		2.640.969		2.843.763	
			2.647.189		2.854.040
Totaal activa			3.339.296		3.362.740

PASSIVA

	§	31 december 2021	€	31 december 2020	€
Eigen vermogen	7				
Vrij besteedbaar vermogen					
*Stichtingskapitaal		596.199		596.199	
*Algemene reserves		147.623		331.422	
Vastgesteld vermogen					
*Bestemmingsreserve herinrichten organisatie		119.000		226.400	
*Bestemmingsreserve innovatie en marketing		348.575		232.500	
*Bestemmingsreserve loonkostenstijgingen en overige inflatie		203.786			
			1.415.183		1.386.521
Voorziening	8				
Personeelsvoorzieningen		163.464		146.250	
Overige voorziening		276.861		235.903	
			440.325		382.153
Kortlopende schulden	9				
Crediteuren - leveranciers		210.950		451.556	
Pensioenfondsen		67.060		2.411	
Belasting en premies sociale verzekeringen		724.484		599.139	
Te betalen personeelskosten		364.232		387.131	
Overige schulden		117.061		153.829	
			1.483.787		1.594.066
Totaal passiva			3.339.296		3.362.740

Staat van baten en lasten over 2021

		Exploitatie 2021	Begroot 2021	Exploitatie 2020
	§	€	€	€
Baten				
Subsidiebaten	10	9.384.305	9.513.000	9.239.885
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	11	90.476	176.000	113.652
Giften en baten uit fondsenwerving		36.373	-	547
Overige baten		55.201	56.000	77.848
Som der baten		9.566.355	9.745.000	9.431.932
Lasten				
Inkoopwaarde geleverde producten en/of diensten	12	47.453	77.000	44.114
Loonkosten personeel		5.726.407	6.038.000	5.441.904
Inhuur extern personeel		589.959	389.000	786.841
Totaal intern en extern personeel	13	6.316.366	6.427.000	6.228.744
Afschrijvingslasten materiële vaste activa	14	100.550	91.000	90.714
Inhuur diensten derden		614.403	396.000	410.390
Inkopen en overige uitbestedingen		458.423	520.000	414.473
Huisvesting		1.728.869	1.788.000	1.635.454
Overige bedrijfslasten		267.051	446.000	299.664
Totaal overige lasten	15	3.068.746	3.150.000	2.759.982
Som der lasten		9.533.115	9.745.000	9.123.554
Vennootschapsbelasting	16	4.577	-	59.715
Saldo		28.664	-	248.664
Verdeling saldo				
Bestemmingsreserves				
Onttrekking:				
Algemene reserve		-183.799		
Herinrichten organisatie		-112.490		-170.822
Innovatie en marketingkosten		-87.329		-12.418
Dotatie:				
Herinrichten organisatie		5.090		178.222
Innovatie en marketingkosten		203.404		70.000
Personeelskosten en overige inflatie		203.788		
Algemene reserves				183.890
Saldo verdeeld		28.664		248.872

1. Algemene toelichting

1.1. Vestigingsadres, rechtsvorm en inschrijfnummer handelsregister

Stichting Natuurstad Rotterdam, Brammertstraat 10, 3084 RV Rotterdam. De stichting is ingeschreven bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 72740531.

1.2. Doelstelling en activiteiten

De stichting stelt zich ten doel het bevorderen van kennis en waardering van natuur en milieu binnen Rotterdam, door deze via ontdekking en beleving dichterbij te brengen en zo bij te dragen aan gezond en duurzaam gedrag en het welbevinden van de Rotterdammer. Zij tracht dit doel te bereiken door onder meer:

- a. de exploitatie van laagdrempelige en kwalitatief hoogwaardige educatieve en recreatieve voorzieningen, gericht op natuur en milieu, zoals kinderboerderijen, lescentra en educatieve tuinen, op basis van maatschappelijke prestatie-indicatoren en middelen;
- b. het ontwikkelen en uitvoeren van belevingsgerichte lesprogramma's, educatieve projecten en activiteiten, zowel op de voorzieningen zelf als daarbuiten, voor diverse doelgroepen (waaronder het onderwijs) in Rotterdam; het programmeren van activiteiten die bijdragen aan een duurzame en gezonde levensstijl van Rotterdammers, alsmede al hetgeen dat tot verwezenlijking van het bovenstaande kan bijdragen, dit alles in de ruimste zin van het woord.

1.3. Continuïteitsveronderstelling

De stichting voert haar activiteiten uit in overleg met de gemeente Rotterdam als subsidieverstrekker en beleidsmaker. Op basis van de meerjarenovereenkomst en het bijbehorende prestatiedocument, heeft de gemeente de intentie vastgelegd om tenminste voor een periode van vier

jaar jaarlijks subsidie toe te kennen. De stichting heeft de verwachting met de beschikbare middelen de bestaande verplichtingen te kunnen afwikkelen.

1.4. Vergelijking met voorgaand jaar

In de jaarrekening zijn ter vergelijking de begrotingscijfers 2021 en de realisatiecijfers van 2020 opgenomen. Het verslagjaar 2021 is gelijk aan het kalenderjaar.

1.5. Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van Stichting Natuurstad Rotterdam zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1. Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en in het bijzonder de RJ 640. De jaarrekening is opgesteld in euro's. De waarderingsgrondslagen zijn gebaseerd op de historische kosten en kostprijzen. Activa en passiva, met uitzondering van het eigen vermogen, worden gewaardeerd tegen nominale waarde of verkrijgingsprijs, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen. Deze referenties verwijzen naar de toelichting.

2.2. Materiële vaste activa

Onder materiële vaste activa zijn begrepen de kosten van inventarissen, machines en installaties. De geactiveerde kosten worden gewaardeerd tegen kostprijs en lineair afgeschreven in 5 jaar.

2.3. Vorderingen

Tenzij anders vermeld, hebben de vorderingen een resterende looptijd van ten hoogste een jaar. Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

2.4. Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

2.5. Eigen vermogen

Het eigen vermogen is zodanig gepresenteerd dat daaruit blijkt welk gedeelte vrij besteedbaar is en welk gedeelte is vastgelegd. Indien aan een deel van het eigen vermogen een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven, dan gezien de doelstelling van de organisatie zou zijn toegestaan, is dit deel verantwoord als vastgelegd vermogen. Deze beperking in het bestedingsdoel kan door het bestuur van de stichting of door derden zijn opgelegd. Indien deze beperking door derden is opgelegd dan wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsfonds.

In de toelichting wordt het bedrag en de beperkte doelstelling van ieder bestemmingsfonds vermeld. Ook de reden van deze beperking en alle overige voorwaarden die door de derden zijn gesteld, worden vermeld. Indien de beperking zoals bedoeld in de vorige alinea niet door derden,

maar door het bestuur is aangebracht, wordt het aldus afgezonderde deel van het eigen vermogen aangeduid als bestemmingsreserve (en niet als bestemmingsfonds). In de toelichting worden het bedrag en de beperkte doelstelling van iedere bestemmingsreserve vermeld. Ook het feit dat het bestuur deze beperking heeft aangebracht, wordt vermeld.

Indien herwaarderingen in de herwaarderingsreserve zijn verwerkt, worden de gerealiseerde herwaarderingen bruto ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Alle vermogensmutaties worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Uitgaven die worden gedekt uit bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen worden eveneens in de staat van baten en lasten verantwoord.

2.6. Voorzieningen

De hieronder opgenomen voorzieningen voor gelijkmatige verdeling van ambtsjubilea en langdurig zieken worden bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De voorziening wordt jaarlijks bijgesteld aan de hand van het actuele personeelsbestand ultimo boekjaar. Uitkeringen worden ten laste van de voorzieningen gebracht. Het effect van de tijds waarde van geld is niet materieel en de voorzieningen zijn derhalve gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Overige voorzieningen: onderhoudsvoorziening

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen en terreinen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De te verwachten kosten zijn gebaseerd op een gemiddelde van het (tienjarig) Meerjaren Onderhoudsplan (MJOP). Stichting Natuurstad Rotterdam is als gevolg van de huurovereenkomst met de gemeente Rotterdam verantwoordelijk voor huurdersonderhoud niveau 3 (NEN).

2.7. Kortlopende schulden

Tenzij anders vermeld, hebben de kortlopende schulden een resterende looptijd van ten hoogste een jaar. Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

3. Grondslag voor bepaling van het resultaat

3.1. Algemeen

Het resultaat (saldo) wordt bepaald als het verschil tussen het totaal der baten en het totaal der lasten. Ontvangsten en uitgaven worden in de staat van baten en lasten toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Bij de toerekening wordt een bestendige gedragslijn gevolgd. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met de aan een periode toe te rekenen bedragen die in een andere periode zijn of worden ontvangen, dan wel betaald. Baten waarvoor een bijzondere bestemming is aangewezen, worden afzonderlijk in de (toelichting op de) staat van baten en lasten verwerkt onder vermelding van de aard van de bestemming; indien deze baten in het verslagjaar niet volledig zijn besteed, worden de nog niet bestede gelden gereserveerd in de desbetreffende bestemmingsreserve(s) respectievelijk bestemmingsfonds(en). Een onttrekking aan bestemmingsreserve respectievelijk -fonds wordt als besteding (last) verwerkt in de staat van baten en lasten. Indien aan bestemmingsreserve(s) respectievelijk bestemmingsfonds(en) wordt gedoteerd dan wel daaruit wordt geput wordt deze

mutatie op de volgende wijze verwerkt: het saldo van de staat van baten en lasten wordt bepaald inclusief het overschot of tekort dat is ontstaan uit hoofde van de baten en lasten met een bijzondere bestemming. Onder de staat van baten en lasten wordt vervolgens een specificatie opgenomen van de verwerking van dit saldo in de onderscheiden posten van het eigen vermogen.

3.2. Ontvangen subsidies

Subsidies, niet zijnde investeringssubsidies, worden in het resultaat van het jaar gebracht ten laste waarvan de gesubsidieerde bestedingen komen en waarin de opbrengsten zijn gedeeld dan wel het exploitatietekort zich heeft voorgedaan. Investeringsubsidies worden als vooruit ontvangen onder de passiva opgenomen of worden in mindering gebracht op het geïnvesteerde bedrag.

3.3. Lasten

De lasten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

3.4. Personeelskosten

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers. Uit hoofde van de cao VERMO is Stichting Natuurstad Rotterdam sinds de oprichting aangesloten bij het ABP-pensioenfonds. De stichting draagt pensioenpremies af conform het pensioenreglement van het ABP, waarbij sprake is van een beschikbare premiereregeling.

3.5. Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva.

4. Materiële vaste activa

	Gebouwen	Machines & Installaties	Inventaris	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2021				
Aanschafwaarde	20.750	164.609	304.261	489.620
Cummulatieve afschrijvingen	-	-59.594	-112.751	-172.345
Boekwaarde per 1 januari 2021	20.750	105.015	191.510	317.275
Mutaties 2021				
Investerings	-	114.741	15.594	130.334
Desinvesteringen				
Afschrijvingen	-1.383	-36.828	-62.338	-100.550
Saldo mutaties	-1.383	77.912	-46.744	29.785
Stand per 31 december 2021				
Aanschafwaarde	20.750	279.350	319.855	619.954
Cummulatieve afschrijvingen	-1.383	-96.422	-175.089	-272.895
Boekwaarde per 31 december 2021	19.367	182.927	144.765	347.059

De investeringen in 2021 betreffen hoofdzakelijk de aanleg van een M-Pole 3 afvalverwerkingsstation, enkele opslagkasten, een tuinhuis en de aanschaf van laptops en pc's.

5. Vorderingen op korte termijn

	31 december 2021	31 december 2020
	€	€
Vooruitbetaalde Vennootschapsbelasting	164.799	56.894
Vooruitbetaalde Pensioenpremie en sociale lasten	12.652	
Vooruitbetaalde huurnota januari 2021	106.976	88.866
Overlopende activa	7.129	3.355
Boekwaarde 31 december 2021	291.556	149.115

8. Voorzieningen

8.1 Personeelsvoorziening

	1 januari 2021	Toevoegingen 2021	Onttrekkingen 2021	31 december 2021
	€	€	€	€
Ambtsjubilea	61.651	3.281	10.424	54.508
Langdurig zieken	84.599	108.956	84.599	108.956
	146.250	112.237	95.023	163.464

De voorziening ultimo boekjaar betreft uitsluitend posten met een looptijd langer dan een jaar. In 2021 is per saldo € 7.143 toegevoegd aan de voorziening Ambtsjubilea. Aan de voorziening Langdurig zieken is € 108.956 toegevoegd.

8.2 Overige voorzieningen

	1 januari 2021	Toevoegingen 2021	Onttrekkingen 2021	31 december 2021
	€	€	€	€
Grootonderhoud gebouwen en terreinen	235.903	215.153	174.195	276.861
	235.903	215.153	174.195	276.861

9. Kortlopende schulden

9.1 Belastingen en premies sociale verzekeringen

	31 december 2021	31 december 2020
	€	€
Loonbelasting en premies sociale lasten	403.106	262.418
Omzetbelasting	321.378	285.356
Pensioenpremie en sociale lasten	0	51.365
	724.484	599.139

9.2 Te betalen personeelskosten

	31 december 2021	31 december 2020
	€	€
Verlofuren	192.643	209.264
Vakantiegeld	168.526	177.867
Nettoloon	3.063	0
	364.232	387.131

9.3 Overige schulden

	31 december 2021	31 december 2020
	€	€
Te betalen energiekosten	18.465	0
Te betalen kosten inzet externe deskundigheid	28.498	20.043
Te betalen administratie- en accountantskosten	39.133	29.428
Te betalen onderhoudskosten	555	39.441
Overige te betalen kosten	30.410	64.917
	117.061	153.829

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

1. De stichting heeft uit hoofde van een huurovereenkomst voor het vastgoed met de gemeente financiële verplichtingen. De overeenkomst is voor onbepaalde tijd aangegaan met een opzegtermijn van één jaar. De huurprijs wordt jaarlijks geïndexeerd; in 2021 was dat met 1,1 %. De verwachte verplichting voor 2022 bedraagt € 1.086.937. In 2021 is € 1.059.393 aan kosten opgenomen in de staat van baten en lasten.

2. De stichting heeft uit hoofde van operationele leasecontracten voor transportmiddelen een totale verplichting van € 42.838, inclusief een in 2021 nieuw aangegaan contract inzake een Service bus. De verwachte verplichting voor komend jaar bedraagt € 24.748. In het huidige boekjaar is € 18.331 aan kosten opgenomen in de staat van baten en lasten.

3. De stichting heeft uit hoofde van langlopende contracten met dienstverleners op het gebied van ICT, salarissen financiële administratie en advisering verplichtingen tot een bedrag van € 160.882. De verwachte verplichting voor 2022 bedraagt € 160.882. In het huidige boekjaar is € 260.298 aan kosten opgenomen in de staat van baten en lasten.

4. De stichting heeft uit hoofde van contracten met externe deskundigheid voor de uitvoering van vaste functies (o.a. Adviseur PenO en Adviseur Marketing) een verplichting van € 58.630.

5. De stichting is per 31-12-2021 overeenkomsten aangegaan op het gebied van onderhoud ter waarde van € 104.329. Deze werkzaamheden worden in 2022 uitgevoerd. Daarnaast is er een contract aangegaan voor de schoonmaak van de locaties in 2022 voor een bedrag van € 22.146.

10. Subsidiebaten gemeente Rotterdam

In 2021 heeft Stichting Natuurstad Rotterdam subsidie ontvangen van de gemeente Rotterdam voor een bedrag van € 9.384.305. De subsidie is door de gemeente verleend, maar wordt in de loop van 2022 definitief vastgesteld.

11. Baten als tegenprestatie voor levering van producten en/of diensten

Inkomsten derden

	31 december 2021 €	31 december 2020 €
Opbrengsten horeca	20.293	25.601
Opbrengsten kleine evenementen en activiteiten	7.710	788
Opbrengsten verkoop dieren	13.168	10.169
Opbrengsten verhuur	46.101	27.682
Overige opbrengsten	58.405	49.621
	145.677	113.860
Giften en fondsenwerving	36.373	547
Afrekening gemeente Rotterdam	0	77.848
	36.373	78.395
Totaal	182.050	192.255

De gerealiseerde baten zijn lager dan begroot door de gedeeltelijke sluiting van de locaties in 2021 in verband met de COVID-19-maatregelen. In algemene zin waren opbrengsten derden in 2021 moeilijker te realiseren via nieuwe activiteiten en projecten. Het programma Groen en Gezond voorziet in het genereren van nieuwe inkomsten derden, maar heeft een langere aanlooptijd nodig waarin onder meer business cases worden ontwikkeld om toekomstige inkomsten derden te genereren. De sluiting heeft met name impact

gehad op de horeca-inkomsten, de opbrengsten uit kleine evenementen en activiteiten, en de overige opbrengsten. Denk aan gedeerde inkomsten uit BSO-activiteiten. De huuropbrengsten zijn gestegen door het uitbreiden van huurovereenkomsten met onder andere Pameijer en Yuverta. De giften en subsidies bestaan uit bijdragen aan Groen en Gezond-projecten door partners waaronder: Rabobank, Stichting Vrienden van de Kinderboerderij De Kooi en de gemeente Rotterdam.

12. Inkoopwaarde geleverde goederen en/of diensten

	31 december 2021 €	31 december 2020 €
Inkopen horeca	39.665	36.955
Inkopen activiteiten en evenementen	6.355	2.999
Overige inkopen	1.433	4.160
Totale inkoopwaarde geleverde goederen en/of diensten	47.453	44.114

De inkoopwaarde geleverde goederen en/of diensten is met een realisatie van € 47.453 fors lager dan begroot. Hoofdoorzaak is dat de locaties een groot deel van het jaar gesloten zijn geweest voor bezoekers en er daardoor geen (horeca-) activiteiten hebben plaatsgevonden.

13. Intern en extern personeel

	31 december 2021 €	31 december 2020 €
Lonen en salarissen (inclusief vakantiegeld)	4.274.490	3.921.947
Pensioenpremies	628.430	562.521
Sociale lasten	711.046	675.716
Levensloopregeling	50.701	45.610
Langdurig zieken	24.357	43.630
Ambtsjubilea	-7.143	733
Opleidingskosten	19.976	28.875
Overige personeelskosten	24.550	162.872
Totale loonkosten	5.726.407	5.441.904
Externe inhuur	579.388	765.379
Stagiaires	9.782	11.222
Vrijwilligers & Participanten	789	10.239
	589.959	786.840
	6.316.366	6.228.744

De totale kosten voor personeel zijn licht gestegen ten opzichte van 2020, met 1.4%. De verhouding tussen kosten voor intern personeel en extern personeel is verhoogd naar 91% interne kosten, waar dit in 2020 nog maar 87% van de kosten was. De loonkosten zijn -/€ 311.593 lager dan opgenomen in de begroting van 2021. In de loonkosten personeel is € 106.267 aan bezoldiging van de Directeur-bestuurder begrepen. Deze post wordt nader toegelicht bij punt 18. Een bedrag van € 55.350 aan loonkosten voor de tijdelijke projectleider voor de herinrichting van de organisatie, komen ten laste van de bestemmingsreserve herinrichten organisatie.

De kosten voor externe inhuur zijn € 200.959 hoger dan opgenomen in de begroting van 2021. Ten opzichte van 2020 zijn de kosten afgenomen met -/€ 196.881 door de inzet van meer vaste medewerkers. De kosten externe inhuur bestaan uit de kosten voor de inzet van WSW'ers (€ 128.276), inhuur vanwege ziekte van medewerkers en tijdelijke vervanging. In afwachting van de invulling van de vacatures is ad interim personeel ingehuurd. In 2022 zullen de kosten verder afnemen aangezien de vacatures begin 2022 zijn vervuld.

14. Afschrijvingslasten materiële vaste activa

Afschrijvingslasten gebouwen	1.383	
Afschrijvingslasten machines en installaties	36.828	30.148
Afschrijvingslasten bedrijfsinventaris	62.338	60.566
Totale afschrijvingslasten materiële vaste activa	100.550	90.714

31 december 2021	31 december 2020
€	€
1.383	
36.828	30.148
62.338	60.566
100.550	90.714

15. Overige lasten

	31 december 2021	€	31 december 2020	€
Accountant en administratie	173.286		175.934	
ICT-deskundigheid	141.331		121.791	
Communicatie en marketing	118.310		62.889	
Overige inhuur	181.476		49.776	
Inhuur diensten derden		614.403		410.390
Dieren, dierbenodigdheden en -verzorging	200.519		166.811	
Gereedschap en materialen	131.850		162.322	
Beveiliging en bewaking	76.158		57.313	
Lesmaterialen	49.896		28.027	
Inkopen en overige bestedingen		458.423		414.473
Huur- en servicekosten	1.059.393		1.047.615	
Kosten dagelijks onderhoud gebouwen en terreinen	274.035		215.545	
Kosten meerjaren onderhoud gebouwen en terreinen	215.152		213.000	
Energiekosten	78.395		76.860	
Vuilverwerking	64.532		54.511	
Overige huisvestingskosten	37.362		27.924	
Huisvestingskosten		1.728.869		1.635.454
Kosten telefonie en internet	54.215		58.101	
Kantoorkosten	53.916		65.015	
Gemeentelijke belastingen	40.469		44.109	
Autokosten	30.330		26.841	
Representatiekosten	34.174		16.466	
Overige bedrijfslasten	53.947		89.131	
Overige bedrijfslasten		267.051		299.664
Totaal overige lasten		3.068.746		2.759.981

In de overige bedrijfslasten is een bedrag ad € 7.054 opgenomen voor vergoeding leden Raad van Toezicht. Dit wordt nader toegelicht bij punt 18. Daarnaast zijn er onder andere gemaakte kosten van de OR, bankkosten en rentelasten opgenomen.

De diverse categorieën worden hieronder nader toegelicht:

- Inhuur diensten derden is met een realisatie van € 614.403 tegenover begroot € 396.000 met € 218.403 hoger uitgekomen. De kosten van Accountant en administratie van € 173.286 zijn hoger uitgekomen dan begroot door extra inhuur vanwege ondercapaciteit op de financiële administratie door ziekte en extra licentiekosten. In dit bedrag is een post van € 52.382 voor accountantskosten opgenomen. De inhuur van ICT-deskundigheid komt uit op € 141.331. De Communicatie- en marketingkosten komen uit op € 118.310. De Overige inhuur komt uit op € 181.476. Een deel van de kosten voor Inhuur diensten derden wordt verrekend met de bestemmingsreserves. Dat gaat om een bedrag van € 57.140 ten bate van de bestemmingsreserve Herinrichten organisatie en € 87.329 ten bate van de bestemmingsreserve Innovatie en marketing.
- Inkopen en overige uitbestedingen zijn met een realisatie van € 458.423, tegenover begroot € 520.000, met € 61.577 lager uitgekomen.

Ten opzichte van 2020 is er sprake van een toename van € 43.950. Deze toename wordt veroorzaakt door hogere uitgaven aan Beveiliging, Lesmaterialen en Dierbenodigdheden.

- Huisvesting is met een realisatie van € 1.728.869, tegenover begroot € 1.788.000, met € 59.131 lager uitgekomen. De totale huisvestingskosten zijn, ten opzichte van 2020, echter met € 93.415 toegenomen. Het grootste deel van deze toename wordt veroorzaakt door onderhoud en huurprijsstijging van de gemeente Rotterdam, die eigenaar is. Het totale onderhoudsbudget in 2021 was € 565.000. In 2021 is er in totaal € 489.187 uitgegeven aan onderhoud. Ondanks dat de realisatie, door de situatie omtrent COVID-19 achterblijft op de begroting, is er sprake van een stijging van € 60.642 ten opzichte van 2020. Er zijn dus meer onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd dan in 2020. Verder is het Meerjarig Onderhoudsplan (MJOP) wederom geactualiseerd. Hiervoor zijn alle locaties opnieuw geschouwd. Daarmee heeft Natuurstad actueel inzicht in de staat van de opstallen en terreinen en in de te verwachte kosten en investeringen.
- Overige bedrijfslasten zijn met een realisatie van € 267.051 tegenover begroot € 446.000 met € 178.949 lager uitgekomen. Ten opzichte van 2020 is de daling € 32.613.

16. Vennootschapsbelasting

Stichting Natuurstad Rotterdam heeft een maatschappelijke functie, een ANBI-status en wordt voor 99% gesubsidieerd. Uit hoofde van haar activiteiten is de stichting als belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting aan te merken.

	2021
	€
Batig saldo voor belasting	33.241
Bij: beperkt aftrekbare kosten	12.269
Af: investeringaftrek	-14.999
Belastbaar bedrag	30.511
Vennootschapsbelasting (15%)	4.577
Netto resultaat	28.664

17. Verdeling Saldo

Het volledige batig saldo van € 28.664 is toegevoegd aan de bestemmingsreserves. Voor de verdere mutaties in het Eigen Vermogen zie punt 7.

18. WNT-verantwoording bezoldiging bestuurders

Onderstaande verantwoording is opgenomen in verband met de wettelijke verplichting tot openbaarmaking:

Bestuurder

Gegevens 2021	
Bedragen x € 1	L.B. Bergenhegouwen
Functiegegevens	Directeur
Aanvang en einde dienstvervulling in 2019	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	106.267
Beloning betaalbaar op termijn	
Subtotaal	106.267
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	209.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	106.267
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

Topfunctionarissen

Topfunctionarissen en degenen die op grond van hun voormalige functie 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt met een bezoldiging van € 1.700 of minder.

Gegevens 2021

Naam Topfunctionaris	Functie
H.P.L. Cremers †	Voorzitter Raad van Toezicht
P.M.J. Duijsings	Waarnemend Voorzitter Raad van Toezicht
M.L. Schuster	Lid Raad van Toezicht
M.M. Leenders	Lid Raad van Toezicht
Z. Seghrouchni	Lid Raad van Toezicht
C.J. Welp	Lid Raad van Toezicht
J. Th. Bekkers	Lid Raad van Toezicht

Nevenfuncties leden Raad van Toezicht

De nevenfuncties van de leden van de RvT zijn te vinden op de website van Natuurstad: natuurstad.nl/raad-van-toezicht.

Deel 5

Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan de directie en raad van toezicht van
Stichting Natuurstad Rotterdam
Postbus 8050
3009 AB ROTTERDAM

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Natuurstad Rotterdam te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Natuurstad Rotterdam per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven en met de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topinkomens (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2021;
2. de staat van baten en lasten over 2021; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de WNT-verantwoording.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol WNT 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Natuurstad Rotterdam zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Vooraf
- Bestuursverslag;
- Verslag Raad van Toezicht;
- Verslag Ondernemingsraad;
- Overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het directieverslag in overeenstemming met RJ 400.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven en met de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topinkomens (WNT). In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2021, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

daamen & van sluis

- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Capelle aan den IJssel, 21 april 2022

Daamen & van Sluis Accountants Belastingadviseurs

F.G. Abma RA
Vennoot

Colofon

© 2022 Stichting Natuurstad Rotterdam

Contact

088 - 60 03 900
info@natuurstad.nl

Web

natuurstad.nl
[instagram.com/natuurstad](https://www.instagram.com/natuurstad)
[facebook.com/natuurstad](https://www.facebook.com/natuurstad)
twitter.com/natuurstadrdam
[linkedin.com/company/natuurstad-rotterdam](https://www.linkedin.com/company/natuurstad-rotterdam)

Postadres

Postbus 8050
3009 AB Rotterdam

Bezoekadres

Brammertstraat 10
3084 RV Rotterdam

Fotografie

David Rozing - davidrozing.nl
Pauline Schouwenburg -
pauline516.wixsite.com/deplattestad
Henk Roubos
en anderen

Lay-out

Natasja Slager - mediabureautje.nl

Hoofdredactie en tekst

Joris van Nispen

Eindredactie en productiebegeleiding

Marianne Roelofs - marianneroelofs.nl

De digitale versie van dit Jaarverslag 2021
kunt u downloaden via
natuurstad.nl/jaarverslag.